

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
HASTANE ve SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİ BİLİM DALI

**KORUMA ve BAKIM ALTINDA BULUNAN ÇOCUKLARIN
PSİKO-SOSYAL GELİŞİMİNDE ÇOCUK BAKIM
ELEMENLARININ SOSYAL SORUN ÇÖZME
BECERİLERİNİN ROLÜ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan

Saliha KOÇOĞLU

İSTANBUL, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
HASTANE ve SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİ BİLİM DALI

**KORUMA ve BAKIM ALTINDA BULUNAN ÇOCUKLARIN
PSİKO-SOSYAL GELİŞİMİNDE ÇOCUK BAKIM
ELEMENLARININ SOSYAL SORUN ÇÖZME
BECERİLERİNİN ROLÜ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan

Saliha KOÇOĞLU

Öğrenci No:

110746242

Danışman

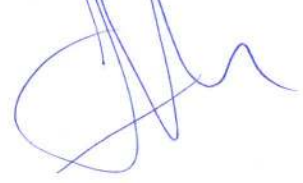
Prof. Dr. Mehmet Fikret GEZGİN

İSTANBUL, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Koruma Ve Bakım Altında Bulunan Çocukların Psiko-Sosyal Gelişiminde Çocuk Bakım Elemanlarının Sosyal Sorun Çözme Becerilerinin Rolü**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 26.02.2019

Saliha KOÇOĞLU

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

26/02/2019

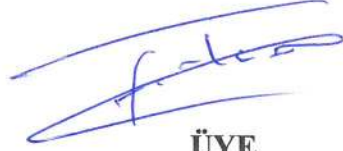
Enstitümüz *İşletme* Anabilim Dalı *Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 110746242 numaralı **Saliha KOÇOĞLU**'nun "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Koruma ve Bakım Altında Bulunan Çocukların Psiko-Sosyal Gelişiminde Çocuk Bakım Elemanlarının Sosyal Sorun Çözme Becerilerinin Rolü*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 19/02/2019 tarih ve 2019/08 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

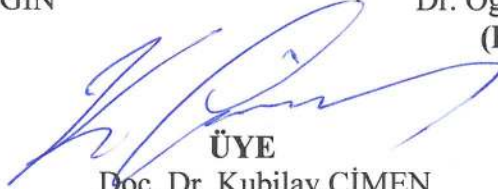
DANIŞMAN

Prof. Dr. Mehmet Fikret GEZGİN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi Talat FİRLAR
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Doç. Dr. Kubilay ÇİMEN
(İstanbul Gelişim Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Saliha KOÇOĞLU
Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Fikret GEZGİN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans Tezi, 2019
Alanı : Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi
Anahtar Kelimeler : Psiko-sosyal Gelişim, Çocuk Bakımı, Sorun Çözme Becerileri

ÖZ

KORUMA ve BAKIM ALTINDA BULUNAN ÇOCUKLARIN PSİKO-SOSYAL GELİŞİMİNDE ÇOCUK BAKIM ELEMANLARININ SOSYAL SORUN ÇÖZME BECERİLERİNİN ROLÜ

Çocuklar geleceğin şekillenmesinde etkin role sahip bireylerdir. Psikolojik ve sosyal yönden sağlıklı bir gelişim evresi geçiren çocuklar, ileriki yaşamlarında kendilerine ve çevrelerine yarar sağlayan bireylere dönüşürler. Genel olarak sağlıklı ve bilinçli bir toplum yapısına ulaşabilmek için çocukların gelişimine önem verilmelidir. Bunun içinde çocuklarla birebir iletişim halinde olan kişilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Çalışma teorik nitelik taşımakta olup, alanyazın taraması yöntemi kullanılmıştır.

Bu sorumluluğu yerine getirecek olan kişiler aile yanındaki çocuklar için ebeveynler, kardeşler, öğretmenler ve diğer aile büyükleri ve fertleridir. Koruma ve bakım altında olan çocuklar için ise çocuk bakım elemanları, koruyucu aile fertleri, öğretmenler, bu kurumlarda görevli psikologlar, sağlık personelleri, çocuk eğitimcileri ve sosyal hizmet görevlileridir. Bu çalışmada çocuk bakım elemanlarının koruma ve bakım altında bulunan çocukların psiko-sosyal gelişimindeki rollerine yönelik bir araştırma yapılmıştır. Çalışmada alan yazın taraması yöntemi kullanılmıştır. İyi bir problem çözücü olan çocuk bakım elemanları, sorumluluğu altındaki çocukların psiko-sosyal gelişimlerine de olumlu katkı sağlayacaklardır. Karşılaşılan bir sorunu en iyi şekilde kontrol altına alıp, neden olabileceği olumsuzlukları ortadan kaldırır. Ayrıca iletişim halinde olduğu çocukların sorunlarla nasıl başa çıkabileceklerine dair örnek teşkil eder.

Name and Surname : Saliha KOÇOĞLU
Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Fikret GEZGİN
Degree and Date : Master, 2019
Field : Hospital and Health Care Facilities
Key Words : Psycho-social development, Childcare, Problem Solving Skills

ABSTRACT

THE ROLE OF SOCIAL PROBLEM SOLVING SKILLS OF CHILD CARE ELEMENTS IN PSYCHO-SOCIAL DEVELOPMENT OF CHILDREN UNDER PROTECTION AND MAINTENANCE

Children are individuals who have an active role in shaping the future. Children who have a healthy and psychologically healthy development phase become individuals who benefit themselves and their environment in their future lives. In general, the development of children should be given importance in order to reach a healthy and conscious society. There is a great deal of responsibility for those who are in direct contact with children. The study has a theoretical quality and the method of scanning literature is used.

Persons who will fulfill this responsibility are parents, siblings, teachers and other family elders and individuals for children next to the family. For children under protection and care, child care staff, foster family members, teachers, psychologists working in these institutions, health personnel, child educators and social workers. In this study, a research has been conducted on the role of child care staff in the psycho-social development of children under protection and care. In the study, the literature review method was used. Child care staff, who are a good problem solver, will also contribute positively to the psycho-social development of children under their responsibility. It takes the best possible control of a problem and eliminates the problems it may cause. It is also an example of how children with whom they are communicating can deal with problems.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PROBLEM ÇÖZME ve SOSYAL SORUN ÇÖZME

1. PROBLEM ve PROBLEM ÇÖZME KAVRAMI	4
1.1. Problem Kavramı	4
1.2. Problem Çözme Kavramı	5
2. Problem Çözme Kavramıyla İlgili Bazı KurAmsal Açıklamalar	7
2.1. Bandura'nın Problem Çözme ve Kendine Yeterlilik Kuramı	8
2.2. John Dewey'in Yansıtımlı Düşünce Kuramı.....	10
2.3. Karl Popper ve Problem Çözme Kuramı	13
2.4. Alex Osborn'un Problem Çözme Kuramı.....	14
2.5. Mountrose ve Beş Aşamalı Sorun Çözme Kuramı	16
2.6. Guilford'un Yaratıcı Problem Çözme Kuramı.....	16
3. Problem Çözme Sürecinin Aşamaları.....	18
3.1. Problemi Tanımlama.....	19
3.2. Veri Toplama	20
3.3. Verilerin Analizi.....	20
3.4. Çözüm Geliştirme Seçeneklerinin Oluşturulması	21
3.5. Değerlendirme.....	22
3.6. Karar Verme.....	23
3.7. Kararı Uygulama.....	23
3.8. Çözümü Değerlendirme	24

4. Problem Çözmeyi Etkileyen Faktörler	24
4.1. Bireysel Farklılıklar	26
4.2. Tanışık Olma	27
4.3. Bilişsel Faktörler	27
4.4. Duyuşsal Faktörler	28
5. Sosyal Sorun Çözme Kavramı ve Unsurları.....	28
5.1. Sosyal Sorun Çözme Kavramının Ortaya Çıkışı.....	30
5.2. Sosyal Sorun Çözmede Etkin Olarak Kullanılan Modeller	31
6. Problem Çözmede Karşılaşılan Güçlükler	35

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK ve SOSYAL HİZMETLER KAVRAMLARI

1. Çocuk: Kavramsal evrim ve psiko-Sosyal Gelişim	38
1.1.Tarihsel Süreçte Çocukluk Algısının Değişimi	38
1.2.Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kavramı	42
1.3.Çocuklarda Psiko-Sosyal Gelişim.....	45
2. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından Uygulanan Kamu Politika ve Yasal Dayanakları	47
2.1. Sosyal Hizmetler ve Çocukların Korunması.....	47
2.2. Çocuğun Aile Yanında Bakımı	47
2.1.1.Ayni Nakdi Yardım Hizmetleri	48
2.1.2.Koruyucu Aile Hizmetleri	48
2.1.3. Evlat Edinme Hizmetleri	50
2.1.4. Danışmanlık Hizmetleri	51
2.3. Kurum Bakımı ve Yöntemleri.....	52
2.3.1. Çocuk Yuvaları.....	52
2.3.2. Çocuk Evleri Sitesi	53
2.3.3.Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM).....	54
2.3.4.Çocuk Evleri Kordinasyon Merkezleri.....	55
4. Çocuk Bakım Elemanlarında Olması Gereken Özellikler.....	57
5. Çocuk Bakım Elemanlarının Görev ve Sorumlulukları	58
5.1. Çocuk Bakım Elemanlarının Görevleri.....	58
5.2. Çocuk Bakım Elemanlarının Sorumlulukları.....	60

SONUÇ	62
KAYNAKÇA.....	65
EK:	70
ÖZGEÇMİŞ	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No:

Sayfa No:

Şekil 1. Bandura'nın Karşılıklı Belirleyicilik Faktörleri	9
Şekil 2. John Dewey'in 5 Aşamalı Problem Çözme Metodunun Bingham Tarafından Geliştirilmiş Hali	12
Şekil 3. Problem Çözme Kuramı Aşamaları	15
Şekil 4. Problem Çözmede Iraksak ve Yakınsak Düşünme Örneği	17
Şekil 5. Problem Çözme Süreci Aşamaları	19
Şekil 6. Problem Çözme Teknikleri.....	31
Şekil 7. Problem Çözme Aşamasında Karşılaşılan Güçlükler.....	36

KISALTMALAR

ATAÜ	: Atatürk Üniversitesi
AÜ	: Ankara Üniversitesi
C.	: Cilt
Çev.	: Çevirmen
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇODEM	: Çocuk Destek Merkezleri
EBE	: Eğitim Bilimleri Enstitüsü
MÜ	: Muğla Üniversitesi
R.G.	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
ss.	: sayfa aralığı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SABE	: Sağlık Bilimleri Enstitüsü
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YDT	: Yayınlanmamış Doktora Tezi
yy.	: Yüzyıl
YYLT	: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ

- **Çalışma Konusunun Seçimi:** Çocuk kavramının tanımlaması bakış açılarına göre farklı şekillerde yapılabilmektedir. En genel tanımlama olarak insan yavrusu denilebilir. Daha kapsamlı geniş bir bakış açısı kullanıldığında çocuk yarının yetişkinleri olarak görülebilir. Bu bakış açısına göre değerlendirildiğinde çocuk gelişiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Bir çocuğun reşit olması yani çocukluktan çıkması 18 yaşını doldurması ile olur. Ancak 18 yaşını doldurmadan da reşit sayılma durumu olabilir. Bunun ilk nedeni evlilik durumu, diğeri ise 15 yaşını dolduran çocuğa mahkeme kararıyla reşit olma hakkının tanınmasıdır. Çocukların haklarının belirtildiği ve savunulduğu birçok kanun mevcuttur. Bu kanunların ilgili maddelerine çalışma metni içerisinde yer verilmiştir.

Çocukların gelişimi ve kişiliklerinin oluşumu için aile etkin bir rol oynamaktadır. Ancak bir aileye sahip olmayan ya da ailesi çocuk bakma yetisine sahip olmayan çocuklar da mevcuttur. Bu çocuklar devlet güvencesi altında çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında barınmaktadırlar. Bu çocuklar için aile, kendileriyle aynı durumda olan diğer arkadaşları ve bu kurumlarda görev yapan personeldir.

Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında çalışanların buradaki görevlerini içtenlikle yerine getirmeleri buradaki çocuklar için önem arz etmektedir. Öncelikle bu kurumlarda çalışan personelin buradaki görevlerini yerine getirebilmek için gerekli olan bilgi, beceri ve yeteneğe sahip olması gerekmektedir. Bu amaçla, personel seçimi yapılırken oldukça dikkatli davranılması gerekir. Sonraki süreçte de personelin çalışma şekli ve çocuklara yaklaşımı gözlemlenmeli ve bu alanda değerlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında bakımı sağlanan çocukların gelişimleri üzerinde çalışanların doğrudan etkisi vardır. Bu kurumlarda çalışanlar birçok yönden çocukların gelişimine etki etmektedir. Bu konunun araştırılması için farklı farklı bakış açısına sahip çalışmalar yapılabilir. Çalışanların çocukların gelişimi üzerine etkisinin değerlendirilmesine katkıda bulunabilmek için bu konu tercih edilmiştir.

- **Çalışmanın Amacı:** Çocuk yuvaları ya da yetiştirme yurtlarında çalışanların buradaki çocuklar üzerinde etkili olduklarına konu seçimi alt başlığı altında değinilmiştir. Bu kurumlardaki çocukların aileden yoksun olması, kurumca onlara aile ortamı oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Kurumda çalışanların bilgi, beceri ve yetenekleri kurumdaki işleyişi doğrudan etkilemektedir. Bu çalışmada koruma ve bakım altında bulunan çocukların psiko-sosyal gelişimi üzerinde çalışanların sosyal sorun çözme becerilerinin rolünün araştırılması amaçlanmıştır.

- **Çalışmanın Önemi:** Koruma ve bakım altındaki çocukların gelişimi ve doğru yönlendirilmesi bu çocukların ileride kendilerine ve etkiledikleri çevrelerine faydalı birer birey olmalarına olanak sağlanmıştır. Bunun için çocukların barındıkları yerin koşulları çocuk yetiştirmeye uygun olmalıdır. Bu tür kurumlarda çalışanların yapacakları işe uygun olarak seçilmesi ve kendilerini sürekli olarak geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır. Çalışanların görevlerini yerine getirmedeki başarıları ve eksik yönlerinin tespit edilmesi için çeşitli değerlendirmelerin ve akademik çalışmaların yapılması gerekir. Bu tür çalışmaların neticesine bağlı olarak bu konuda düzenlemeler yapılabilir.

- **Çalışmanın Planı:** Çalışma üç bölüm halinde planlanmıştır. Birinci bölümde problem çözme ve sosyal sorun çözme becerilerine ilişkin genel bilgi sunumu yapıldı. Ayrıca, problem çözme süreci, problem çözmeyi etkileyen faktörler, karşılaşılan güçlükler ve sosyal sorun çözmeye ilgili kuramsal görüşlere de yer verildi. İkinci bölümde çocuk ve sosyal hizmetler kavramları incelendi. Bunun yanı sıra Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulanan kamu politikaları ve yasal dayanaklara da yer verildi.

Sonuç kısmında da literatürde yer alan konu ile ilgili çalışmalarda elde edilen sonuçlara bağlı olarak ulaşılan genel kanılar yer almıştır. Korunmaya ve bakıma muhtaç çocukların psiko-sosyal gelişimleri üzerinde çocuk bakım elemanlarının sosyal sorun çözme becerilerinin etkili olup olmadığı, ne ölçüde etkili olduğuna yönelik sonuçlara yer verildi. Alan yazın taraması sonucu ulaşılan sonuçlara bağlı olarak bir takım çözüm önerileri geliştirilmiştir.

- **Kullanılan Metod ve Teknikler:** Problem çözme, sosyal sorun çözme, korunmaya muhtaç çocuk ve sosyal hizmet kavramlarıyla ilgili tarihçi metot, alan araştırması ve kaynak taraması yöntemleri kullanılarak araştırma yapılmıştır. Kitaplar, makaleler ve tez çalışmalarından güncel kaynaklar öncelikli tutulmak şartıyla yararlanılmıştır.

- **Karşılaşılan Zorluklar ve Sınırlamalar:** Problem çözme envanteri birçok alanda uygulanmasına rağmen Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çalışanları üzerinde uygulanmamıştır. Alan araştırması sırasında literatür taramasında yer verilen konuların farklı alanlarda çalışmalarda çokça yer almasının intihal oranına etki etmesidir. Konu ile ilgili kanun ve düzenlemelerin son yıllarda sıklıkla değişmiş olması çalışmanın sınırlılıklarındandır.

BİRİNCİ BÖLÜM

PROBLEM ÇÖZME ve SOSYAL SORUN ÇÖZME

1. PROBLEM ve PROBLEM ÇÖZME KAVRAMI

1.1. Problem Kavramı

Problem kavramı ile ilgili literatürde pek çok farklı tanımlama yapılmıştır. Bu durumun sebepleri arasında kavramın doğası ve problem algısının kişiden kişiye değişmesi gösterilebilir. Bir bireye göre büyük bir problem olan durum başka bir bireye göre deneyimleri ile rahatça çözülebilir. Bu kavramı Gelbal şu şekilde aktarır: “Problem, genellikle giderilmek istenen bir güçlük ya da yanıtı aranan bir soru olarak açıklanabilir. Problem insan zihnini karıştıran, ona meydan okuyan ve inancı belirsizleştiren her şey olarak tanımlanabilir.”¹ Problem durumu ile karşılaşıldığında bireyin hedefine ulaşacağına dair inancı belirsizleşir.

Problem çözme için kullanılan yolların başında kişinin sahip olduğu bilgi ve daha önceden yaşadığı olaylardan kazandığı deneyim gelir. Bu konuyla ilgili Baki problemi “Bireyi, karşılaştığı zaman rahatsız eden bir olay karşısında yine kendi bilgi ve deneyimi yardımıyla çözüm arama ihtiyacı hissettiği durum”² şeklinde tanımlamıştır. Bir durumun problem olabilmesi için ortaya çıkan durumun bireyin daha önce karşılaşmamış olduğu özgün bir durum olması gerekir.

Karşılaşılan durumun problem olarak nitelendirilmesi için aranması gereken özellikler arasında bulunan iki özellik durum ile karşılaşan kişinin hazır bir tepkiye sahip olmaması ve “Problem, bireyin bir hedefe ulaşmada engellenme ile karşılaştığı ve hazır bir tepkisinin olmadığı uyarıcı durum olarak nitelendirilir.”³

¹ S. Gelbal, “Problem Çözme,” Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı (S). 6, Ankara, 1991, Sayfa Aralığı (ss.).167-173.

² A. Baki, Kuramdan Uygulamaya Matematik Eğitimi, Ankara, 2008, Sayfa (s.).14

³ A. Bingham, Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi, (Çev. A.F. Oğuzkan), İstanbul, 2004, s.30

Kişi için problemin zorlukları; karşılaşılan engelin özgünlüğü, kişinin bu engel hakkında sahip olduğu deneyim ve bilgi, problemin zorluğu, beceri eksikliği, belirsizlik ve duygusal sıkıntılar olarak sıralanabilir. Bir problem üç temel ögeye sahiptir. Bunlar; kişi, sahip olduğu amaç ve amaca ulaşma sırasında ortaya çıkan engeldir. Bireyin ulaşmak istediği amaçla arasına engeller çıkması ya da konması ile problem durumu ortaya çıkar. ¹ Problemlili durum kavramını ve özelliklerini şu şekilde sıralanabilir:

- a) Bulunulan durum ile istenilen durum arasında fark bulunması,
- b) Problem çözücünün bu farkı algılaması,
- c) Algılanan farkın bireyde gerginliğe ve güdülenmeye yol açması,
- d) Bireyin bu güdülenme ile gerginliği ortadan kaldırmak için hamlede bulunması,
- e) Bireyin gerginliği ortadan kaldırmaya yönelik çabalarının engeller ile karşılaşmasıdır. ²

Kişinin içinde oluşan kavramı olumsuz etkilere sahip bir hal olsa da problemin çözümü için ilk adımın atılması için önemli bir role sahiptir. Problem kavramı yaş, cinsiyet gibi değişkenlere bağlı olmaksızın hayatın her alanında kişinin karşısına çıkmaktadır. Problem durumu kişiyi tüm hayatı boyunca etkilediği için problem ile başa çıkma becerilerinin çocuk yaşta kazandırılması kişinin yaşamı için büyük kolaylık sağlayacaktır.

1.2. Problem Çözme Kavramı

İnsanoğlu yaşamı boyunca belli sorunlar ile karşılaşır ve bu sorunları aşmak için çabalar. Bu çabaları problem çözme olarak tanımlanabilir. “Bireyler, gelişim süreci içinde, diğer bireylerle ilişkilerinde belli hedefler doğrultusunda ilerleyerek yaşamlarını sürdürürken, sürekli problemlerle karşılaşır. Yaşantılarından edindikleri bilgilerin yardımıyla problemlerini çözerken hem problem çözme becerisi

¹ J. Adair, Karar Verme ve Problem Çözme (Çev. N. Kalaycı), Ankara, 2000, s. 39

² S. Ögülmüş, Kişiler Arası Problem Çözme Becerileri ve Eğitimi, Ankara, 2001, ss.40-41

geliştirirler hem de yeni bilgiler üretirler. Başka bir ifadeyle, problem çözme öğrenmeyi öğrenme sürecidir.”¹ Bireylerin yaşamları boyunca karşılaştıkları sorunları çözme becerileri deneyime dönüşür. Problem çözme bebeklikten itibaren bireylerin karşılaştıkları sorunları aşarak öğrenme ve gelişme sürecidir.

İnsanoğlu anne karnında kan yolu aracılığı ile oksijen aldığı için nefes alma ihtiyacı duymaz. Doğduğu anda karşısına nefes alma problemi çıkar. Bu problemi çözme ile yaşama uyumlanma süreci oluşur. “Problem çözme, bireyin yaşama uyumunu güçleştiren ve başlangıçta karmaşık gelen bir engeli aşarak amaca ulaşmak demektir.”² Problem çözme, kişinin hayatını etkileyip ona uyumunu güçleştiren, başlangıçta olduğundan daha karmaşık görünen bir engeli aşarak amaca ulaşmak demektir

Kişi toplumdan izole bir şekilde ya da mükemmele yakın bir hayat yaşıyor olsa da problem olgusu var olacaktır. Dış olgular probleme sebep olmasa da kişi kendi içinde problemler yaşar. Problem olgusu hayatın her alanında bulunmaktadır. Problem durumunda kişinin izlediği yolun başında geçmiş deneyimlerinden yararlanmak gelir. Bu adım ile birlikte kişi probleme çözüm üretmeye ve yeni bilgiler üretmeye başlar. Problemin çözülmesi ile birlikte, kişi öğrenmeyi öğrenmektedir.³

Problem çözme süreci birçok farklı bilişsel davranışı içinde barındıran kompleks bir yapıdır. Kişinin bu süreçte insan doğası kaynaklı etkilendiği psikolojik etmenler de bulunmaktadır. Bu etmenlerin göz ardı edilmemesi problemin çözüm sürecinde oluşacak beklenmedik durumlar için hazırlıklı olmayı beraberinde getirir.

“Problem çözme, belli bir amaca ulaşmak için karşılaşılan güçlüklerin ortadan kaldırılmasına yönelik bilişsel ve psikolojik boyutları olan bir dizi çabayı içeren bir süreçtir.”⁴ Karşılaşılan bu güçlüklerin ortadan kaldırılması ile birlikte aynı zamanda kişi özgüven ve deneyim kazanacaktır.

¹ G. Ülgen, Kavram Geliştirme- Kuramlar ve Uygulamalar, Ankara, 2001, ss.32-33

² C. Binbaşıoğlu, Eğitim Psikolojisi, Ankara, 1995, s. 98

³ Ülgen, s.34

⁴ F. Oğuzkan, Orta Dereceli Okullarda Öğretim, Amaç İlke, Yöntem ve Teknikler, Ankara, 1988, s.74

Toplumun karmaşık yapısı, gelişen teknoloji, giderek daha da karmaşık hale gelen gündelik yaşamda, kişinin herhangi bir alanda problemsiz şekilde yol alması mümkün değildir. Yaşamın yapısında var olan problem kavramından kaçmak yerine kişinin problem ile başa çıkmayı, karşılaşılan problemi etkisiz hale getirirken kendine katabileceği deneyimleri gözlemlemesi önemlidir. Problem durumu ne kadar büyük olursa olsun problemin aşılması durumunda sahip olunacak kazanımın da o kadar büyük olacağını unutmaması gerekir.

Problemin çözüm sürecinde sık sık karşılaşılan olumsuzluklardan biri ayrıca kişinin karşısına çıkan problemi tamamen rastgele yollarla çözmeyi denemesi ve başarısız olmasıdır. Bu başarısızlığa bağlı olarak hayal kırıklığına uğrar ve problem ile ilgili çözüm yolları arayışını bırakır. “Problemlere sistematik olarak yaklaşılsa çözülebileceğinin bilinmesi önemlidir. Yani problem çözme yaklaşımı sistematik olmasına rağmen bireylerin çoğu problem çözümünde tamamen rast gele bir biçimde değişik yaklaşımlar denemekte ya da hiçbir çaba göstermemektedir”.¹ Bu olumsuz aşamaların üzerine problemin bir kenara itilmesi çözüme ulaştırmaz. Tersine problemin zaman içinde daha da büyümesine sebebiyet verecek ve ileride kişinin önüne tekrar çıkmasına sebep olacaktır.

2. PROBLEM ÇÖZME KAVRAMIYLA İLGİLİ BAZI KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Geçmişten günümüze karşılaşılan problemler için farklı problem çözme teknikleri ve yaklaşımlar olmuştur. Herhangi bir akademik öğretme güdüsüne sahip olmayan bireylerin deneyimleri sadece deneyim olarak kalmıştır. Fakat konu ile ilgilenen, olgunun tarihsel gelişimine katkıda bulunmak isteyen teorisyenler kuramsal açıklamalarda bulunmuşlardır.

- Bandura’nın Problem Çözme ve Kendine Yeterlik kuramı,
- John Dewey’in Yansıtımlı Düşünce kuramı,

¹ P. Güner, “Sorunlarla Etkili Baş Etme Yolu,” Atatürk Üniversitesi (ATAÜ), Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, Cilt (C).3, S.1, Erzurum, 2000, ss.62–67

- Karl Popper problem çözme kuramı,
- Alex Osborn'un Sorun Çözme kuramı,
- Mountrose ve Beş Aşamalı Sorun Çözme kuramı,
- Thorndike ve Sınama-Yanılma Yoluyla Problem Çözme kuramıdır.¹

2.1. Bandura'nın Problem Çözme ve Kendine Yeterlilik Kuramı

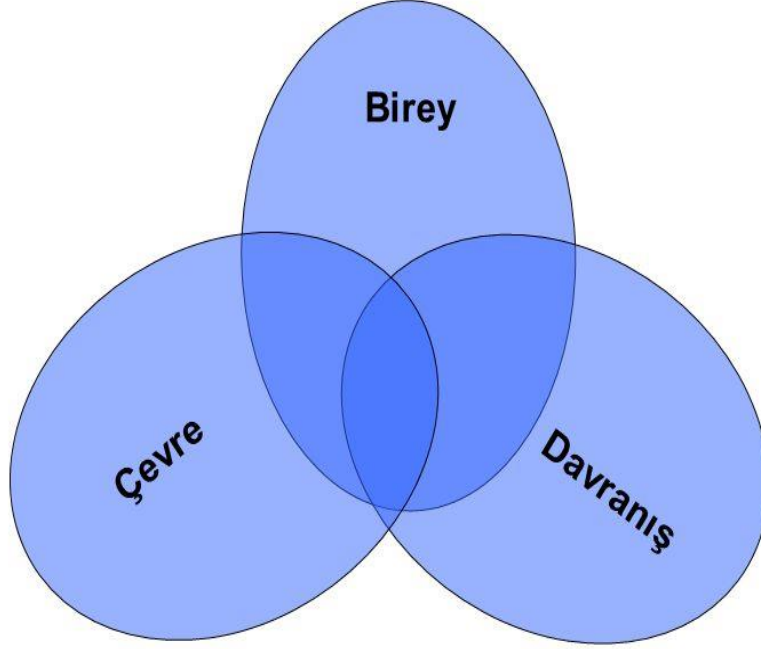
Kişilerin problem çözme; problem ile karşılaştıklarında gözlemledikleri davranışları sergileyerek öğrendiklerini savunmuştur. Modelde, kişinin problemi çözeceğine olan inancının ve problem çözme yeteneğinin çözümde göstereceği çabayı etkileyeceği kabul edilir. Kendine yeterlilik beklentilerini problemin çözümü ile ilgili problemi çözmeye dair güdülenmenin oluşmasını amaçlar. Kişi hayatı boyunca hedefler koyar ve bu hedeflere ulaşabilmek için denemeler yapar. Kişinin engelleri aşmasında problemi çözebileceğine dair inanca sahip olması süreci olumlu olarak etkiler. Çözüm sürecinde karşılaşılan sıkıntılar ile yüzleşirken daha emin kararlar almasını sağlar.²

¹ Bingham, s.32.

² S. Taylan, Heppner' in Problem Çözme Envanterini Uygulama, Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışmaları, Ankara Üniversitesi (AÜ), Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi (YYLT), Ankara, 1990, ss.38-40.

Şekil 1. Bandura'nın Karşılıklı Belirleyicilik Faktörleri

Karşılıklı Belirleyicilik

Kaynak:, <https://www.guncelpsikoloji.net/ogrenme-psikolojisi/kutudaki-fare-olmaktan-ote-sosyal-bilissel-kuram-h6072.html>, (09.09.2018).

Sosyal öğrenme ve problem çözme kavramında kişinin çevresini, davranışlarının etkilediği savunulmuştur. Kişi davranışlarını, davranışları çevresini ve çevresi davranışlarını değiştirebilir. Neşeli bir kişinin çevresinin tamamı mutsuz kişilerden oluşması nadir bir durumdur. Eğer böyle bir durum var ise kişi davranışlarını ya da çevresini değiştirmeye başlar. İlk yönelim yavaşça çevreye uymasıdır. Neşeli ve iyimser halden uzaklaşarak kötü düşüncelere kapılır. İkinci yol ise kişinin çevresini etkilemesidir. Özgüven, bulunduğu çevreyi değiştirme isteği gibi etmenlere bağlıdır. Kişi en yakınından başlayarak kendi düşüncelerini paylaşmaya başlar ve karşıdaki insanlara benimsetir.

Kişinin algısı problem çözme becerilerini ve gösterdiği çabayı etkiler.¹ Birey daha önceden aynı problem türü ile karşılaşmış insanları izler ve gördüklerini uygulayarak problem çözme becerisini geliştirir. Kişinin bireysel yeterliliklerini bilmesi, problem çözme sürecinde seçimlerini etkilemektedir. Artı ve eksilerinin farkında olan kişi karşılaşılan duruma göre daha mantıklı seçimler yapabilir. Kendine güvendiği konularda başka risk alırken eksik olduğu noktalarda başka kimselerin alacağı riskleri almayabilir. Birey kendini gözlemlemeyi ne kadar iyi biliyorsa aynı ölçüde sağlam temeller üzerine çıkabilir.

Bireyler karşılaşılan problem durumu karşısında diğer bireylerin gösterdiği tepkiye göre davranışlarını sürdürür ya da sonlandırır. Örneğin bir kanser hastası hastalığını öğrendiğinde birçok problem ile karşı karşıya gelir. Düzenli kontroller, kan tahlilleri, kemoterapi, ağır ilaçlar gibi olumsuz yeni öğeler hayatına girdiği için adapte olmakta güçlük çeker. Kaygı, stres durumu kişiye hâkim olabilir. Fakat ailesinin, doktorların ve ilişkili olduğu diğer birey ve görevlilerin yardımı ile iyileşme sürecine geçebilir. Problem ile başa çıkmayı tamamen öğrenip hastalıktan kurtulabilir.

2.2. John Dewey'in Yansıtma Düşünce Kuramı

1950'li yıllara gelene kadar problem çözme kavramı için klasik bir yol olarak kabul görmüştür. Özellikle bilimsel ve sayısal alanlarda hala pratik olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte bazı kişiler yansıtma düşünce kuramının fazla basitleştirilmiş olduğunu düşünmektedir. Bu kuram için planlı bir hazırlık, problem ögesinin kendisi ve deneyim gerekmektedir.

Dewey problem çözmenin bu aşamalarının değişmez olmadığını ve herhangi bir sırayı da izlemediğini vurgulamıştır. Bununla birlikte sürecin herhangi bir aşamadan başlayabileceğini de belirtmektedir. Ayrıca bu aşamalar genişletilebilmekte, yeni aşamalar geliştirilebilmekte bazıları çıkarılıp atılabilmekte ya da kısaltılabilmektedir.² Kuramın sahip olduğu bu esneklik birçok teorisyenin

¹ Taylan, s 29.

² A. Çilingir, Fen Lisesi İle Genel Lise Öğrencilerinin Sosyal Becerileri ve Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırması, ATAÜ, SBE, YYLT, Erzurum, 2006, ss.24

incelemesine sebep olmuştur. John Dewey'in yaratıcı problem çözme aşamalarının Bingham tarafından eklenmiş aşamaları aşağıdaki gibidir.

- Problemi tanımak ve onunla uğraşım gereksinimi hissetmek
- Problemi açıklamaya, niteliğini, alanını tanımlamaya ve onunla ilgili ikincil problemleri kavramaya çalışmak
- Problem ile ilgili bilgileri toplamak
- Problemin özüne uygun düşecek verileri seçmek ve düzenlemek
- Toplanmış verilerin ve problemle ilgili bilgilerin ışığı altında çeşitli olası çözüm yollarını saptamak
- Çözüm şekillerini değerlendirmek ve duruma uygun olanlar arasından en iyisini seçmek
- Kararlaştırılan çözüm yolunu uygulamak
- Kullanılan problem çözme yöntemini değerlendirmektir.¹

1 Ç. Şahin, "Problem Çözme Becerisinin Temel Felsefesi.", Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Erzurum, S.10, 2004, s.166.

Şekil 2. John Dewey'in 5 Aşamalı Problem Çözme Metodunun Bingham Tarafından Geliştirilmiş Hali

Kaynak: A. Kök, Hemşirelerde Problem Çözme ve İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi (Denizli İli Örneği), Sağlık Bilimleri Enstitüsü (SABE), YYLT, İstanbul, 2016, s.8

Geliştirilen ve daha kapsamlı hale gelen bu metot problem adı taşıyan her duruma uygulanabilir. Kişinin gündelik hayatında karşılaştığı küçük çaplı ya da ülkelerin karşılaştığı büyük çaplı problemler olması herhangi bir fark yaratmaz çünkü iki durumda da ortada bir problem vardır. Son aşama olan uygulanan çözümü değerlendirme basamağının atlanması problemden çıkarılan kazanımı azaltabilir ve problemin tekrar etmesine sebep olabilir. Bu yüzden her adım baştan savma şekilde değil, üzerine düşünerek eksiksiz uygulanmalıdır.

Dewey öne sürdüğü aşamaların kati olarak değişmez olmadığını ve herhangi bir sıranın izlenme zorunluluğunun olmadığını da belirtmektedir. Ayrıca Dewey bu aşamaların gerektiğinde kısaltılabilir, çıkartılabilir, geliştirilebilir olduğunu da belirtmiştir.¹

¹ H. Saygılı, Problem Çözme Becerisi ile Sosyal ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, ATAÜ, SBE, YYLT, Erzurum, 2000, s.12

Giderek karmaşııklaşan gündelik yaşam için problem çözme becerisinin öğrenilmesinin bireye sağlayacağı faydalar çoktur. Kişi huzurlu ve belirli bir sosyal statüye sahip olduğu bir hayat yaşamak istiyorsa bu konuda kendini geliştirmelidir. Bireyin gelişmişliği toplumu da etkileyecektir. Bu sebepten problem çözme kavramının öğrenilmesi ve geliştirilmesi toplumun gelişmesine katkıda bulunan bir adım olacaktır.

2.3. Karl Popper ve Problem Çözme Kuramı

Bu kuramda problem çözme bir dünya görüşü olarak tanımlanır. Ve zıtlıklardan dolayı ortaya çıkan sorunlar bizi öğrenmeye ve gözlemeye davet ettiği savunulur. Bütün organizmalar var oluşları boyunca sorun çözme ile uğraşmaktadırlar. Popper'e göre yaşamak her şeyin üstünde bir sorun çözme sürecidir ve toplumlar da sorun çözmeye elverişli olmalıdır. Bu durum genelde sağlanır, bunun sebebi toplumların sorun çözücü örgütlenmeler olmasıdır. Demokrasi ve yüksek yaşama standartları sorun çözme ile ilgilidir.”¹

Kuramda Bireyin hayatı boyunca karşılaştığı zorlukların ve çevresindeki bireylere karşı yükümlülüklerin kişiyi ortaya çıkan problemleri çözmeye zorladığı öne sürülmektedir. Popper hayatın kendisini problem çözme süreci olarak nitelendirmiştir. Problem çözmeye hedeflenen noktaya varılmak için hamleler yapılırken ortaya çıkan engeller ile başa çıkmak adına cevaplar aranan süreçtir. Fakat problem çözme sonucu olmayan bir süreçtir, çünkü her çözüme ulaşmış problem dolaylı yollardan başka problemlerin doğmasına zemin hazırlar. Popper, düşünsel, eleştirel, sanatsal, toplumsal, yönetsel alanlarda karmaşık problemlerin, eleştirel geri beslenme süreciyle kademe kademe çözülebileceğini savunmaktadır.²

Kuram incelendiğinde fark edilir ki asıl hedef, problem çözme sürecinde eleştirel düşüncenin önemini vurgulamaktır. Kişi problem ile karşılaştığında görmezden gelmek yerine olası çözüm yollarını ve bu sürece olumlu etki edebilecek

1 N. Sungur, Yaratıcı Düşünce, İstanbul, 1997, s.29

2 B. Gökbüzoğlu, Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Marmara Üniversitesi (MÜ), Eğitim Bilimleri Enstitüsü (EBE), YYLT, İstanbul, 2008, ss.47-48

öğeleri toplamalı ve problem ile yüzleşmelidir. Böylece kişi yaşamında karşılaşacağı herhangi bir problem durumuna karşı da kendini güçlendirmiş olur.

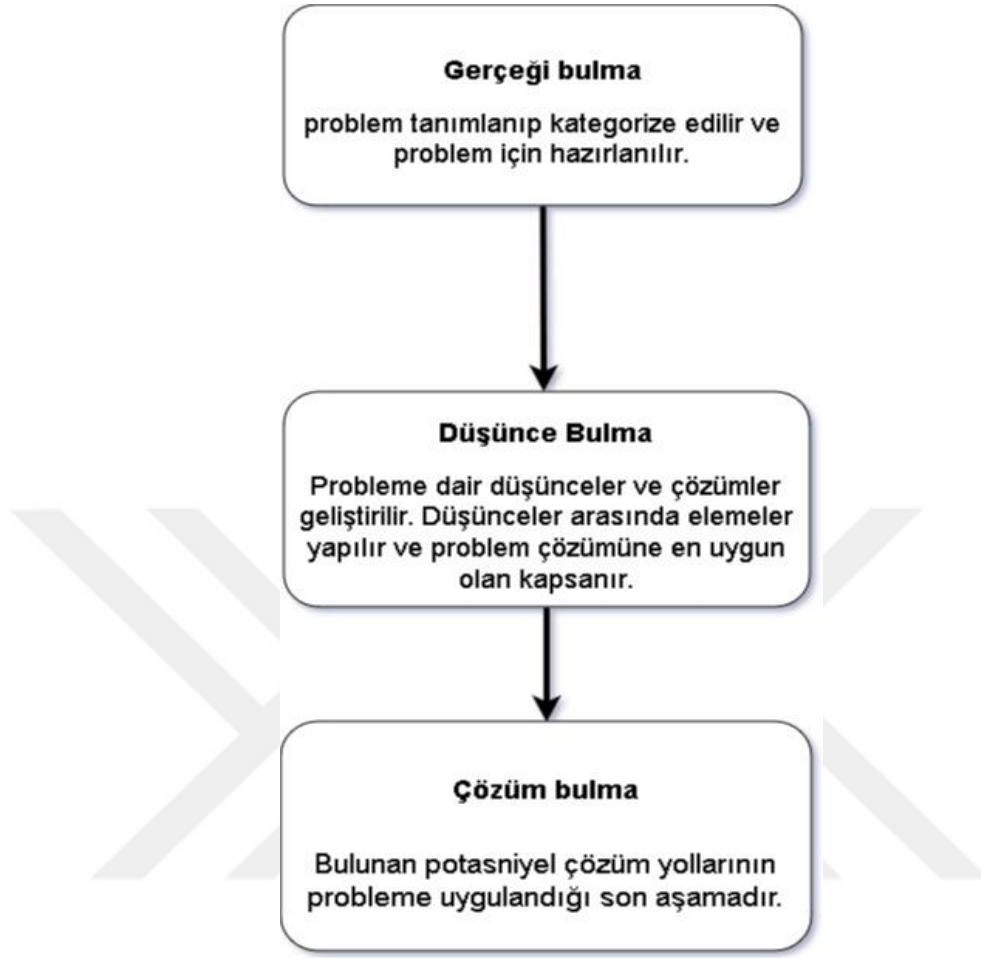
2.4. Alex Osborn'un Problem Çözme Kuramı

1963 yılında Problem çözmede beyin fırtınası tekniğini geliştiren Osborn, yaratıcı problem çözme sürecinin üç ana aşamadan oluştuğunu savunmuştur.

- **Gerçeği bulma:** problemi adlandırıp kategorize edebilmeyi ve probleme karşı hazırlığı gerektirmektedir. Kişi problem ile karşılaştığı sırada birden fazla problem ile yüzleşiyorsa önce odaklanmak istediği problemi diğerlerinin arasından çekip çıkarır ve onu tanımlayıp, anlamaya çalışır. Bu aşamadan sonra kişi problem için veri toplama, toplanan bu verileri analiz etme gibi gerekli uygulamaları aşama aşama gerçekleştirir.
- **Düşünce Bulma:** Bu aşamada kişi problemin çözümüne dair fikirlerin üretilmesini ve bu fikirlerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Fikir üretme; konu ile alakayı kaybetmeden olabildiğince çok fikir üretmeyi, fikir geliştirme ise ortaya atılan bu fikirlerin birbirlerine eklenip, geliştirilip, yeniden işlendikten sonra problemin çözümüne en uygun olanın seçilmesini kapsamaktadır. Fikir üretme aşaması “denence geliştirme” aşaması olarak da kabul görmektedir.
- **Çözüm Bulma:** Çeşitli çözüm yollarının denendiği veya başka yollarla kontrol edildiği değerlendirme aşaması ve düşünceyi diğer düşünceler ile karşılaştırma ve onu son çözüme ulaştırmayı içeren seçme aşamasından oluşmaktadır.¹

1 Sungur, s 29.

Şekil 3. Problem Çözme Kuramı Aşamaları

Farklı bir bakış açısı ile problem çözme asla bitmemektedir. Farklı sebeplerden ötürü de mükemmel çözüm öne sürmek mümkün değildir. Yaratıcı problem çözme süreci bir düşünce ile sona ermemekte, sadece yeni başlamaktadır. Üretilen düşüncelerden en etkili olanı özenle seçilerek sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Ancak karmaşık durumlar ve yaşam koşulları mükemmel çözümü ve sonuç çözümlerini engellemektedir. Böylece yeni bir problem ortaya çıkmaktadır. Bu durumda yeniden en baştaki sürece dönerek problemi tanımlamak gerekmektedir. Daha sonra yeni düşünceler üretmek, değerlendirme ölçütlerini koyarak aynı süreci tekrarlamak yerinde olacaktır.¹

1M. Beler, Hemşirelerin Örgütsel Yaratıcılık Algıları ve Problem Çözme Becerileri, MÜ, SABE, İstanbul, 2018, s.49

2.5. Mountrose ve Beş Aşamalı Sorun Çözme Kuramı

Mountrose davranışın değiştirilmesi ve altında yatan sebepler gibi duyguların temel alındığı beş aşamadan oluşan bir yöntemi savunmuştur. Bireyin problem karşısında ne kadar soğukkanlı olduğuna bakılmaksızın duygulara sahip olduğu unutulmamalıdır. Bu olgunun yok sayılması çözüm sürecinde kişinin üzerinde oluşan baskı ve strese bağlı olarak sorun çıkaracaktır. Bu gibi etkenler problemin çözüm sürecine olumsuz etki eder. Çocuklar ile daha iyi iletişim kurmaya da yer veren bu yöntemin aşamaları şu şekildedir:

- **Sorunu Tanımlama:** Yetişkinin sorunun ne olduğunu çocuğa sorması, dikkatlice dinlemesi, sabırlı ve sakin olması gerekmektedir.
- **Duyguları İfade Etme:** Çocuğa söz konusu durum hakkında ne hissettiğini ifade etmesi konusunda onu desteklemek ve yardımcı olmak aşamasıdır.
- **Olumsuz İnancı Bulmak:** Olumsuz düşünceleri doğruluk, sonuçlar ve değişim ilkeleri ile olumluya dönüştürmek aşamasıdır. Doğruluk ilkesi aşırı genellemeleri sorgulamayı, sonuçlar ilkesi olumsuz düşüncelerin suçlarını düşünmeyi, değişim ilkesi ise kişinin olumsuz inançları sorgulamasını ve bunları değiştirmek için bilinçli bir çaba harcamasını gerektirmektedir.
- **Geleceği Zihinde Canlandırmak:** Olumsuz inancı olumluya dönüştüren kişinin problemi tekrar ele alması ve gelecekte olabilecekleri hayal etmesi aşamasıdır.¹

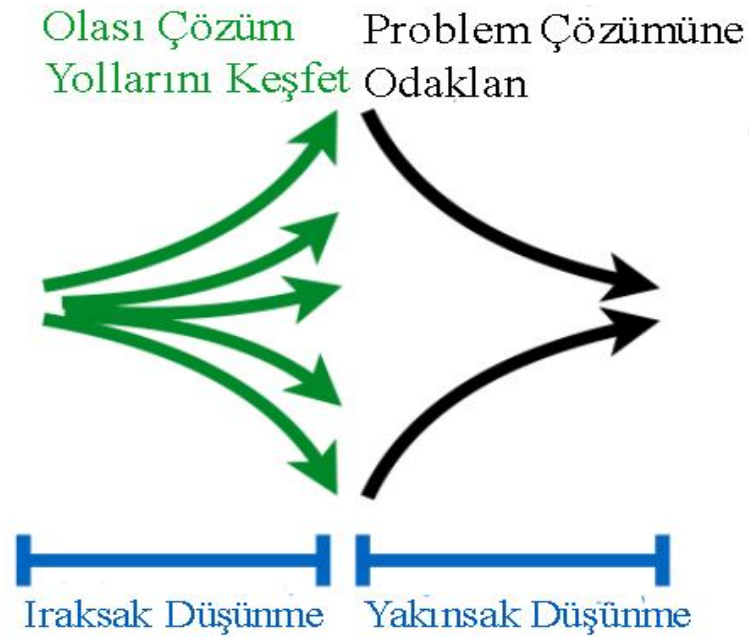
2.6. Guilford'un Yaratıcı Problem Çözme Kuramı

Bu problem çözme modelinin temelinde “Zihin Yapısı” teorisi bulunmaktadır. Bahsi geçen teori de Guilford’a aittir. Teoriye göre üretim ve düşünce temellerine ayrıldığında ise dört değişken bulunur. Bunlar; süzgeç, hafıza, yakınsak düşünme ve ıraksak düşünmedir. Bu dört değişken üretim ve düşüncenin temelidir denilebilir. Buna bağlı olarak bu değişkenlerden herhangi birinde problem çıkması problem çözümünü olumsuz etkilemektedir.

¹ Öğülmüş, ss.46-47

Guilford aklın işlevlerini yaratıcılık ile ilişkilendirmiş ve buna bağlı bir teori geliştirmiştir. Bunlar; tanımlama, hafıza, yakınsak düşünme, ıraksak düşünme ve değerlendirmedir. Yakınsak düşünce; direkt olarak çözüme ulaşmayı amaçlayan, akılcı, doğrudan tek doğru cevaba odaklanan bir düşünce yöntemidir. ıraksak düşünce ise çoklu düşünmeyi destekleyen, somut yenilikler peşinde olan bir düşünce biçimidir. Bu düşünce biçimi ile özgün, sıra dışı çözüm fikirleri ön plana çıkar. Bu teoride ıraksak düşünmenin zekâ ile bağlantılı olduğu savunulmuştur. Diğer düşünce yolları ile karşılaştırıldığında, ıraksak düşünmenin yaratıcılığa en açık düşünce olduğu bilimsel yaratıcılık alanında yapılan çalışmalar sırasında görülmüştür. ıraksak düşünce özetle yeni çözüm üretmeyi, geçmiş çözümleri hatırlamayı sağladığı söylenebilir. Yakınsak düşünce ile karşılaştırıldığında ise daha esnek ve verilerle yetinmeyip yeni çözüm yollarına açık olan bir düşünce biçimidir. ¹

Şekil 4. Problem Çözmede ıraksak ve Yakınsak Düşünme Örneği

Kaynak:,<https://cucumber.io/blog/2014/10/21/the-two-modes-of-thought-you-need-for-bdd>, (09.09.2018).

1 E. Öztürk, Çocuk Evleri Sitesinde Çalışan Bakım Elemanlarının Problem Çözme Becerileri, Öğrenilmiş Güçlülük ve Çocuk Sevme Düzeyleri Arasındaki İlişki (Ankara İli Örneği), AÜ, SABE, Ankara, 2018, s.21

Yakınsak düşünme yöntemi ile seçenekleri daraltma, bilgi ve mantıkla en uygun çözüme odaklanma sağlanır. Problemin ortadan kaldırılmasına ilişkin aşamaların başında problemi en küçük yapı taşlarına ayırmak gelir. Böylece problemin başlıca ve zaman ayrılacak kısımları ortaya çıkar. Bu aşamalar çözüldükten sonra diğer aşamalara odaklanılabilir. Yakınsak düşünmenin önemli bir özelliği de doğru kaynak kullanımı ile gerçekte olmayan olasılıklar görülebilir.¹

3. PROBLEM ÇÖZME SÜRECİNİN AŞAMALARI

Kişi gündelik hayatında problemlerle karşılaşır. Karşılaşılan bu problemlerin çözümü için birey farklı yollara başvurur. Kişinin başvurduğu yollardan bazıları mekanik yollardır. Bu yollar; konu hakkında herhangi bir araştırma yapmadan deneme yanılma yolu ile ezbere yöntemlerden oluşur. Bu yöntemlerle problem genellikle çözüme ulaşmaz. Problemin çözüme ulaşması ve ortadan kalkması rastlantıya bırakılır.

Problem çözme aşamasında izlenmesi gereken yol akılcı ve anlamaya dayalı olmalıdır. Kişi karşılaştığı problem hakkında bilgi toplamalıdır. Toplanan bilginin gerçekliği de önem arz etmektedir. Bu bilgiler ile gerekli analizler yapıldıktan sonra problemi çözmek için adımlar atılabilir. Bu adımların atılması sırasında çözüm seçenekleri oluşturulur ve alternatifler belirlenir. Seçeneklerden en mantıklı olanı probleme uygulanır ve problem olan durumun ortadan kalkıp kalkmadığı gözlemlenir.²

¹ H.V. Donald, Problem Çözümünde Yaratıcılık, (Çev. Ş. Doğan), İstanbul, 1993, ss.98-112.

² A. Kök, Hemşirelerde Problem Çözme ve İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi (Denizli İli Örneği), Okan Üniversitesi, SABE, YYLT, İstanbul, 2016, ss.13-14

Şekil 5. Problem Çözme Süreci Aşamaları

Kaynak: <https://slideplayer.biz.tr/slide/2790385/>, (10.09.2018).

3.1. Problemi Tanımlama

Bazı problem türleri, karmaşıklıkları ve çıkış sebepleri gibi etmenlere bağlı olarak kolayca isimlendirilebilir fakat bazı problemler bu kadar kolay isimlendirilemez. Problem çözme sürecinin en önemli aşamalarından biri olan tanımlama aşamasının temelinde karşılaşılan potansiyel, gerçek ya da kritik problemlerin koşullarının tanımlanması yer almaktadır. Problem bir hüküm ya da sonuç olarak değil sonucu ortaya çıkaracak bir şekilde tanımlanmalıdır. Problem ne kadar kısa ve öz ifade edilirse çözüme ulaştırmak o kadar kolaylaşır. Bu sebepten dolayı karşı karşıya gelinen problemin açık ve öz şekilde ifade edilmesi önemlidir. Bununla beraber problem eksik ya da yetersiz tanımlanırsa çözüme ulaşması zorlaşır. Tanımlanmamış problemler ise ortada bulunan problemi çözüme ulaştırmaktan ziyade problemin büyümesine ve karmaşılaşmasına sebep olur. Bu sebepler yüzünden problem çözme sürecinde her şeyden önce problem kısa ve öz bir şekilde açıklanmalı, daha sonra çözüm yolları arama aşamasına geçilmelidir. Problemi bir bütün olarak ele

alıp açık hale getirdikten sonra küçük parçalar halinde çözmeye çalışmak daha sorunsuz ve akıcı ve etkili bir çözüm süreci anlamına gelir.¹

Problem tanımlanarak kişinin odağının probleme yöneltilmesi ve problemin çözümüyle alakasız hareketlerden kaçınılarak zaman kaybetmeden çözüme ulaşması sağlanır. Bunlarla beraber problemin tanımlanmasında problemin gerçek ve güncel olması önemlidir.

3.2. Veri Toplama

Problem çözmenin ilk aşaması olan veri toplama; problemin çözümü esnasında işe yarayacak, problemin çözümünü kolaylaştırıp, ipucu niteliği taşıyan unsurları ortaya çıkaran, problemin nedenlerinin ve çözümü için gerekli ayrıntıların ortaya çıkarıldığı süreç şeklinde tanımlanabilir.² Bu süreç duygu ve gerçeklerin birleşimini kapsar. Resmi ya da gayri resmi yoldan toplanan verilerin mümkün olduğunca açıklayıcı ve öz nitelikte olması problemin çözümünde olumlu sonuca ulaşmayı kolaylaştırır.

Problemin çözüm sürecinde gerçekçi ve olabildiğince yararlı bilgi toplamak önemlidir. Taylan'a göre; kişi karşılaştığı problem hakkında ne kadar işe yarar ve fazla veri elde ederse problem çözme süreci o kadar hızlı ve zahmetsiz geçer ve başarılı problem çözümlerinin karşılaşılan problemde ilk adımları problem hakkında edinebildikleri tüm verileri toplamaktır, veri toplamanın problemin boyutu ve sınırlarını belirlediği gözlemlenmiştir.³

3.3. Verilerin Analizi

Bu aşamada kişi topladığı verileri bir araya getirir ve düzenler. Veriler; problemin sebepleri, olası sonuçları, sahip olduğu özellikler gibi bilgileri içerdiği için problemin çözümü aşamasında önemli bir yere sahiptir. Eğer problem bir kurumu

¹ A. Tunç-M. Kıyak, "Bir Kamu Hizmet Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Problem Çözme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," VII. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi Bildiri Kitabı, 2009, ss.168-173.

² Taylan, ss.38-40.

³ Taylan, s.39.

etkiliyorsa bu konu ile ilgili uzman kişilerin bir araya gelmesi daha mantıklı olacaktır. Çünkü bu aşamanın baştan savma ya da bilgi eksikliği içinde yapılması problemin tekrarlamasına sebep olacaktır.¹

3.4. Çözüm Geliştirme Seçeneklerinin Oluşturulması

Alternatif çözüm üretme aşaması yaratıcılık gerektiren bir aşama olduğundan dolayı eğer kişinin bu yönü gelişmişse ya da kurum içinde bir ekip tarafından bu aşamanın yürütülmesi alternatif çözümlerin belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Çözüm geliştirme seçenekleri oluşturulurken aceleci davranılması ortaya çıkabilecek potansiyel alternatif çözümleri olumsuz etkileyeceğinden bu aşamada kişi ya da grup sabırlı olmalıdır.

Bu süreçte yapılan sık hatalardan birinin ise ortaya atılan ya da akla gelen fikri önemsiz, gereksiz, işe yaramaz gibi olumsuz sıfatlarla anıp bir kenara atmak olduğu söylenebilir. Bu yanlış yaklaşım eğer bir grup içinde ise fikri ortaya atan kişinin problemi çözüme ulaştırma isteğinin azalmasına ve gruptan soğumasına, kişi kendi başına problem çözerken ise kendine güven ve inancının kaybolmasına sebebiyet vermektedir. İçsel faktörlerin önemli öğelerinden olan problemin çözüleceğine inanç ve kendine güven gibi faktörlerin olumsuz etkilenmesinin problemin çözümü üzerinde ve alternatif çözüm yolları üretme konusunda olumlu bir etkiye sahip olma olasılığı yok denecek kadar azdır. Bu sebepten dolayı çözüm seçeneklerinin oluşturulması sürecinde ortaya çıkan tüm fikirlerin değerlendirildiğinden emin olunmalı ve değerlendirme aşamasına özen gösterilmelidir. Bu süreçte kişi ya da grubun zaman kaybetmesi, fikir kıtlığı yaşanması olasıdır ve böyle bir durumda bir önceki adıma geri dönerek daha sonra bu aşamayı tekrarlamak sorunu çözebilir.²

Alternatiflerin belirlenmesi sürecinde problemin çözümü için yeni seçeneklerin belirlenmesinin yanı sıra yukarıda bahsedilen zaman kaybı ve fikir kıtlığı yaşanması gibi durumlar oluşması halinde var olan seçeneklerden en akılcı olan da seçilebilir. Bu nedenle yeni ve yaratıcı bir alternatif çözüm yöntemi ortaya

¹ A. Tezel-S. Arslan-M. Topal-Ö. Aydoğan-Ç. Koç-M. Şenlik, “Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi”, ATAÜ, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, Erzurum, 2009, ss.28-30

² K. Tanıl, Problem Çözme ve Karar Verme Teknikleri, 2013, s.66

konulamadığında mevcut alternatifler arasında seçim yapmakta mümkündür. Bu durumda problem ile daha önce karşılaşmış problem çözümlerinin fikirleri dinlenilip artı ve eksileri değerlendirildikten sonra kişi karşılaştığı problem türüne, kendi fikir ve düşüncelerine bağlı olarak ekleme ya da çıkartmalar yaparak alternatif yolu benimseyebilir ve problem üzerinde uygulayabilir.

3.5. Değerlendirme

Değerlendirme aşaması problem çözme sürecinde yüksek bir önem arz eder. Bu sebepten dolayı bu aşamaya geçmeden önce kriterlerin belirlenmesi hususuna dikkat edilmelidir. Kişi belli kriterler belirledikten sonra var olan alternatifler ile seçilen kriterlerin birleşiminden ortaya çıkacak sonucun seçiminden emin olmalıdır. Alternatiflerin ve kriterlerin sağlaması iyi yapılmalıdır.

Bu aşamada diğer önemli bir öge ise var olan alternatiflerin kendi aralarında karşılaştırılması ve karşılaştırma sonucunda elenmesi gereken alternatifler elendikten sonra kalan alternatifler arasında tekrar aynı sürecin uygulanmasıdır. Bu sürecin uygulanması düşük nitelikte olan ve problemin çözümünde olumlu sonuç getirmekten uzak alternatiflerin elenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu sebepten dolayı değerlendirme sürecinde yüksek nitelikli alternatiflere göre kriterler seçilmesi problemin çözümünün olumlu sonuca ulaşmasında önem arz etmektedir.

Kişi kişisel değerlerini tatmin etme isteği içinde ise buna göre kriter değerlendirme ve belirleme yapabilmektedir. Problem çözümlerinin karşılaştığı problem direkt olarak kendini etkiliyorsa buna bağlı olarak kendi kişisel değerlerini tatmin etme üzerine alternatifler üretebilir, çözümler yapabilir, bu durum problemin çözüm sürecinin olumlu sonuçlanmasında herhangi bir sorun arz etmemektedir. Fakat ortaya çıkan problem birden fazla bireyi etkiliyorsa problem çözümlerinin kişisel değerlerini gözeterek hareket etmesi problemin çözümünden alınacak verimi düşürebilir. Bu aşamada bu sebepten dolayı problemin etki alanının bireysel mi yoksa birden fazla kişiyi etkileyen bir alan mı olduğu iyi tespit edilmelidir.¹

¹ Tanıl, s.67.

3.6. Karar Verme

Problem durumunun ortaya çıkması ile bir karar verme durumu da oluştuğu söylenebilir. Fakat her problem durumunun bir karar durumu olduğu genellemesini yapmak yanlış olacaktır. Bu nedenle karşılaşılan problemin bir karar problemi olup olmadığı hakkında bir fikre varılması atılan olumlu adımlardan biri olarak sayılabilir. Karar problemlerinde çözümün verimli olabilmesi için karar verme becerilerinin gelişmiş olması gerektiği gözlemlenmiştir. Problem çözme sürecinde tüm adımların verimliliği arttırdığı bir durumda bile karar ve karar verme aşamaları hakkında beceri ve bilgiye sahip olunmaması sürecin etkili ve olumlu bir sonuca varmasının önünde engel oluşturmaktadır. Bu nedenle problem çözücünün karar ve karar verme kavramı hakkında bilgisi ve bu konulardaki becerisi göz ardı edilmemesi gereken bir önem taşımaktadır.¹

3.7. Kararı Uygulama

Problemin çözüm aşamasının son adımı olan kararı uygulama aşamasında problemin ortadan etkili bir şekilde kaldırılması amacıyla izlenmesi gereken aşamalar şunlardır:

- Çözümün nasıl uygulanacağını belirlenmesi
- Çözümün uygulanması
- Uygulanan çözümün değerlendirilmesi

Yukarıdaki adımlar gözetilerek probleme çözüm uygulandığında çözümün problemi ortadan kaldırıp kaldırmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bahsedilen aşama gerçekleştirildiğinde problemin belirtilerinin ortadan kalkması çözümün etkili şekilde uygulandığı anlamına gelmektedir. Fakat çözüm uygulandığı halde problemin etkilerinin kısmen dahi devam etmesi durumunda sürecin tüm adımlarının tekrar gözden geçirilerek neyin bu duruma sebep olduğunun bulunması ve çözümün probleme tekrar uygulanması gerekmektedir.²

¹ Güçlü N., “Lise Müdürlerinin Problem Çözme Becerileri”, Milli Eğitim Dergisi, C.1, S.160, 2003, s.16

² Tanıl, s.68.

3.8. Çözümü Değerlendirme

Çözümü değerlendirme aşaması problem çözmenin son aşamasıdır ve genellikle göz ardı edilir. Bu aşama problemin türüne bağlı olarak değişiklik gösterir. Bazı problemlerde uygulanan çözümün etkili olduğu hemen belli olabiliyorken diğerlerinde daha uzun sürer. Sonuç olarak problemin ortadan kalktığı gözleniyorsa aşama bitmiş, problem çözülmüş demektir. Bununla birlikte eğer problem hala tam anlamıyla ortadan kalkmamışsa kişi başa dönmeli ve yukarıdaki aşamalar tekrar edilmelidir.¹

Çözümü değerlendirme aşamasının son aşama olması genelde önemsiz bir aşama olduğu şeklinde yanlış bir algı yaratır. Bu sebepten kişinin bu aşamayı atlaması problemin başa dönmesine sebep olur. Kişi harcadığı zaman ve kaynaklar yüzünden umutsuzluğa düşmesi olasıdır. Bu yüzden bu aşamanın doğru şekilde tamamlandığından emin olunmalıdır.

4. PROBLEM ÇÖZMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Problem çözmeyle etkileyen faktörler içsel ve dışsal olmak üzere iki ana gruba ayrılabilir. İçsel ve dışsal faktörler arasındaki en belirgin fark dışsal faktörler karşılaşılan problemin yapısı, karmaşıklığı, kaynaklandığı nedenler gibi problem çözücü ile doğrudan bağlantısı olmayan nedenlerken içsel faktörler ise çoğunlukla problem çözücü ile ilgilidir. Bu aşamada problem çözücünün kişiliğinden kaynaklı değişkenlerin bilinmesi önemlidir.

Problemin doğası, problemi tanıma sürecinin en önem arz eden kısmıdır. Problemin hangi durumları ilgilendirdiği, ortaya nasıl çıktığı, ortaya çıkmasına sebep olan etkenler, dışsal ve içsel etkenler gibi ögelerin hepsinin göz önünde bulundurulup problemin tanımlanması gerekir. Problemi tanımlama sürecinin eksik, yukarıda bahsi geçen ögelerden herhangi biri göz ardı edilerek ya da başka bir şekilde yanlış yapılması problemin çözüm sürecini olumsuz etkiler. Yanlış tanımlanmış bir problem doğru çözülemeyeceği, çözümü de yanlış olacağı için kişiye zaman, maliyet gibi konularda

¹ Bingham, s.34

kayıp yaşatır. Bu sebepten dolayı problemin doğru tanımlanması ve algılanması problemin çözüm sürecinin pozitif sonuca ulaşmasında hayati önem taşımaktadır.

Bir problem ile karşılaşıldığı zaman yapılması gereken ilk şey problemin büyüklüğü, getireceği olası yan problemler ve derinliğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Yapılan tespitin sonucuna göre ortaya çıkan problem kurumun ya da kişinin varlığına bir tehlike arz ediyorsa problem türüne göre uzmanlıklara sahip bireylerin bir araya gelerek problemi tanımlaması ve çözüme ulaşması daha etkin olacaktır¹.

Problemi tanımlama sürecinde yapılan en büyük hatalardan biri ise bu süreç içinde iken farkında olarak ya da olmayarak problemi çözümü de tanımlamaktır. Yapılan bu yanlış problemin tanımlanmasında etkili olan en büyük etkenlerden biridir. Bu sebepten dolayı problemi tanımlarken bu aşama bitmeden çözümün tanımlanmadığından veya direkt olarak çözüm aşamasına geçilmediğinden emin olunmalıdır. Yüksek verimlilik içinde geçen bir problem çözme süreci için belirlenmiş problem çözme aşamalarının takip edilmesi en mantıklı yol olacaktır.

Problemin karmaşıklığı ile anlatılmak istenen problemin kapsadığı alan, faaliyetleri, problem çözmede etkin olan değişkenler ve bu değişkenler arasındaki ilişkidir. Problemin karmaşıklığı, bazı kaynaklarda “Karmaşıklık” olarak da geçmektedir. Problemin kapsamı ve bu kapsama bağlı olarak problemin çözümüne yönelik etmenlerin zamanla değişmesi, dinamik bir yapıda olması problemin karmaşıklığını etkileyen faktörlerin başında gelir.

Karmaşık problemlerin basit problemlerle kıyaslandığında daha çok zaman ve efor gerektirmesinin sebebi, bilişsel faaliyetlerin kolay problemlere göre daha fazla olmasıdır. Buna bağlı olarak ortaya çıkan herhangi bir problemde karmaşıklık oranı bilişsel faaliyet gerekliliği ile doğru oranda artmaktadır. Buna bağlı olarak problemin çözüm haritasının çıkarılması sırasında ve problemin çözümünde düşünsel faktörlerin fazlalaşması sonucu problemi çözücünün üzerinde büyük bir yük oluşturduğu

¹ Kök, s.20

söylenir. Bilişsel faktörlerin artması ölçüsünde problem çözüm sürecinin karmaşıklığı ve zorluğu artmaktadır.

4.1. Bireysel Farklılıklar

Bireysel farklılıklar problem çözme alanının dışında çoğu alanda olduğu gibi problem çözme sürecinde de göz ardı edilemeyecek değişkenlerden biridir. Bu farklılıkların problemin çözüm sürecinde olumlu sonuca ulaşmak için pozitif etkileri olduğu gibi negatif etkileri de olabilmektedir. Bu aşamada ortaya çıkan problem ile problem çözücünün yetenek ve becerilerinin örtüşüp örtüşmediğine dikkat edilmelidir.¹

Problem hakkında yeterli bilgiye sahip olamayan kişi ya da kurumun problemi doğru tanımlaması, buna bağlı olarak doğru bir problem çözme süreci yaratıp onu izleyerek problemi ortadan kaldırma olasılığı düşüktür. Fakat kişi problem hakkında bilgi, deneyim ve beceri sahibi ise problemi doğru adımlar izleyerek etkili şekilde çözmesi çok daha kolay olacaktır.

Kişisel farklılıklar açısından ele alındığında demografik özelliklerin problem çözme süreci aşamasında göz ardı edilemeyecek etkileri bulunmaktadır. Demografik özelliklere örnek olarak cinsiyet, etnik yapı, aile yapısı, dini inanç, yaşanılan yer gibi değişkenler verilebilir. Verilen bu örnekler ve buna benzer birçok demografik özellik problemin çözümünde önemli rol oynar².

Buna sebep olarak bu değişkenlerin problem çözücünün problemi algılamasından, problemin çözümü hakkında geliştirdiği alternatiflere, birçok önemli problem çözme ögesini doğrudan etkilemesi gösterilebilir.

¹ Y. Demircan, Beden Eğitimi Öğretmenlerinin, Problem Çözme Becerileri Karar Verme Stilleri ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (EBE), YYLT, Trabzon, 2018, s.7

² S. K. Basmacı, Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerini Algılamalarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, İnönü Üniversitesi, EBE, YYLT, Malatya, 1998, ss.45 46.

4.2. Tanışık Olma

Problem çözme becerisinin en büyük etkenlerinden biri de problem ile tanışık olmaktır. Geçmişte benzer problemler ile karşılaşmış bir problem çözücünün söz konusu sorun ile karşılaştığında tanışık olmayan bir bireye göre problem haritası çıkarma, çözüm yolları üretme ve bunları uygulama gibi konularda çok daha ileri olduğu görülmüştür. Problem ile tanışık olma durumunun sağladığı en büyük avantajlardan biri problemlerin sınıflandırılmasını sağlayabilmesidir¹.

Karşılaşılan problem bu bağlamda ele alındığında rutin ve rutin olmayan olarak sınıflandırılabilmektedir. Problem çözücünün daha önce karşılaştığı, deneyim sahibi olduğu bilindik problem tipleri olduğundan rutin problemler olarak adlandırılmaktadır. Rutin olmayan problem tipleri ise problem çözücünün daha önce karşılaşmadığı, yeni bir problem tipidir².

4.3. Bilişsel Faktörler

Bilişsel faktörler problemin çözüm sürecinde kullanılacak olan bilme yöntemlerini yansıtmaktadır. Bu yöntemler bireyin veriyi inceleme biçimi, düşünme biçimi ve genel olarak problemi ele alışı gibi değişkenler üzerinden farklılık gösterebilmektedir. Bu kapsamda alan bağımsızlığında ortaya çıkabilecek bilişsel karmaşıklık ile beraber bilişsel esnekliği de beraberinde barındırmaktadır.

Bireyin sahip olduğu bilişsel esneklik ve özgüven ile probleme karşı alternatif çözüm üretebilmesi ve analitik yaklaşabilmesi ile doğru orantılıdır. Bireyin özgüveninin yüksek olması problemi kendi sorumluluğu olarak görmesine de sebep olacaktır. Gerekliğinde risk alıp gerektiğinde esnek kararlar verebilmek bu aşamada önemlidir. Bu özellikler ise daha iyi bir problem çözme yetisini ön plana çıkarmaktadır³.

¹ Demircan, s.7

² Z. Şahin, Çocukların Psiko-Sosyal Temelli Problem Çözme Becerisinin Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, SBE, YYLT, Konya, 1999, s.22.

³ M. Eskin, Temel Kavram ve Tanımlar: Sorun Çözme Terapisi, Ankara, 2009, s.48

4.4. Duyuşsal Faktörler

Bu faktörler daha çok problem çözücünün problem çözmedeki motivasyonu, isteği gibi içsel etmenler ile şekillenmektedir. Azim, sabır, özgüven, inanç bu şekillenmeyi olumlu hale getiren bazı etkenlerdir. Bu etkenler bireyi motive etmede etkili olduğu gibi aynı zamanda karşılaşılan problemin çözümü için istekli olma durumunu ortaya çıkarmaktadır. Yukarıda bahsedilen olumlu etkenler gibi olumsuz içsel – duygusal etmenler de bulunmaktadır¹.

Kaygı, boş vermişlik, inanç eksikliği, özgüven eksikliği, sabırsız olma gibi etkenler olumsuz içsel – duygusal etkenlere örnek olarak gösterilebilir. Olumlu etkilerde olduğu gibi bu etkenler problem çözücünün motivasyonuna ve çözüm sürecine olumsuz etki etmektedir. Bu sebeplerden dolayı problem çözme sürecinde içsel – duygusal faktörler önemli bir role sahiptir.

5. SOSYAL SORUN ÇÖZME KAVRAMI ve UNSURLARI

Sosyal sorun çözme; “gerçek hayatta kişinin karşısına çıkan problemler karşısında etkili yanıtlar tanımlayabilmek için başvurduğu genel başa çıkma stratejileri”² olarak tanımlanmaktadır. Sorun; bireyin gündelik hayatında uyum fonksiyonlarını olumsuz etkileyen ve bir çözüm süreci gerektiren bir olgudur. Bu kavramın yanında “çözüm” olgusu ise, probleme uygulandığında çözüm sürecini getiren ve bu sürecin ürünü ya da sonucu olan bir kavramdır.

Sosyal sorunlar, kişiler arasında ortaya çıkan, ortaya çıktığı an çözüm bulunamayan, çözüm süreci gerektiren, var olan durumla ilişkili olarak belirli bir çözüm içermeyen yani sadece mantık ile çözümlenemeyen durumları içine almaktadır. Buna bağlı olarak sosyal sorun çözme, gündelik hayatta yaşanan belirli bir problematik durum ile başa çıkabilmek için alternatifler geliştirme, bu problematik durumu çözebilecek yanıtlar oluşturma ve bu yanıtlar arasından en etkili, yani oluşan problematik durumu pasivize etme olasılığı en yüksek olan durumu seçmeyi içeren bilişsel ve davranışsal bir süreçtir. Sözü edilen sosyal sorun her zaman belirli etkin

¹ S. Öğülmüş, s.44

² T.J. D'zurilla- A.M. Nezu, Problem-Solving Therapy: A Social Competence Approach To Clinical Intervention (2nd ed.). New York: Springer, 1999, s.18

çözümlere sahiptir fakat bu çözüm kriterlerinin seçilmesi ve uygulanması sorunun çözüm sürecinde bireyin karakterinden ve çevresinden ağır şekilde etkilenmektedir.

Çam ve Tümkaya'ya göre “sosyal sorun çözme gündelik hayatta karşılaşılan sorunları çözmek için kullanılmakta olan etkili başa çıkma, dönüt sağlama ve pasivize etme yollarının keşfedildiği bilişsel ve davranışsal süreçleri üretme becerisidir”¹. Ele alınan bazı durumlarda sorun çözme ve başa çıkma kavramları birbirlerinin yerine değişimli olarak kullanılabilmektedir.

Sorun çözme ve başa çıkma kavramları zaman zaman birbirlerine karşılaştırılan iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Başa çıkma; kişinin üzüntü, sıkıntı, bunalım, buhran gibi belli stres durumlarını ve bu olgulardan kaynaklı ortaya çıkan duyguları yönetebilmek adına girişimde bulunduğu bilişsel ve davranışsal bir durumu ele almaktadır. Görüldüğü üzere sorun çözme açıkça bir başa çıkma sürecidir. Fakat bu durumdan her başa çıkma, sorunun çözüme ulaştırılması demektir gibi bir çıkarım yapılmamalıdır. Bunun sebebi kişinin gündelik hayatta karşılaştığı sorun ile başa çıkabiliyor olması bu sorunun çözüme kavuştuğu anlamına gelmez.²

Bu sorunu ortadan kaldırma amaçlı en büyük yapılandırma, başa çıkma kavramının işlevsel analiz bakış açısına dayandırılmasıdır. Bu yapılandırmayla birlikte başa çıkma süreci duygu odaklı başa çıkma olgusundan ayrılarak sorun odaklı başa çıkma olarak yaygınlaşmış ve bilinmeye başlamıştır. Duygu odaklı başa çıkmanın işlevi sorunun getirdiği duyguları ele alıp onları kontrol edebilmeyi hedeflerken; sorun odaklı başa çıkma, sorunu ortadan tamamen kaldırmak, pasivize etmek ya da olduğu konumdan daha az etkili olduğu, bireye daha az stres ve duygu yaşatacak konuma getirmektir. Sosyal sorun çözme kavramını yukarıda belirtildiği şekilde işlev temeline dayalı diğer başa çıkma stratejilerinden ayırmamak gerekir. Bunun sebebi olarak şu öne sürülmektedir. Sorun çözme, rahatlama gibi bireyin ürettiği belirli çözümleri ve içinde bulunulan durumu değiştirme, stresi azaltma gibi başka başa çıkma işlevlerini de içinde barındırabilmektedir.

¹ S. Çam-S. Tümkaya, “Kişilerarası Problem Çözme Envanteri Lise Öğrencileri Formu’nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması,” Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C.5, S.2, 2008, ss.14-17.

² S. Çam, “Öğretmenlik Formasyonu Eğitimi Programının Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerisi Algılarına Etkisi”, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 1997, ss.55-58.

Bu dönemden sonra araştırmacılar başa çıkma ve sorun çözme ikilemine yönelik olarak işlevsel analiz bakış açısından ziyade süreç analizine odaklanmışlardır. Bu bakış açısına göre başa çıkmada rol oynayan iki önemli süreç bulunmaktadır. Bunlar; “otomatik ya da deneyimsel sistem” ve “otomatik olmayan ya da akılcı sistemdir. Otomatik veya deneyimsel sistem birey daha farkına varmadan bilinç öncesi düzeyde doğrudan davranışa yönlendirilen sezgi odaklı ve zahmetsiz olarak çalışmaktadır. Fakat bu kavramın aksine rasyonel sistem daha yavaş sonuçlanan, kasıt ve çaba gerektiren, analitik, aynı zamanda nesnel olarak onaylanıp çalışmaktadır. Logan’a göre ise bu sistemin işleyiş mekanizması farklıdır ve iki farklı çalışma sistemine dayanmaktadır. Otomatik sistem zorunlu şekilde bellekten geri çağırmaya dayalı iken rasyonel sistem sorun çözme, analiz yapma gibi algoritmaların bilinçli şekilde kullanımına dayanmaktadır.

5.1. Sosyal Sorun Çözme Kavramının Ortaya Çıkışı

İletişim alanında bulunan diğer insanlarla etkileşime girmek ve sürekli iletişim içinde bulunmak sosyal bir canlı olan insanın en doğal özelliklerinin başında gelir. Kişinin sosyal çevresi ile olan bu iletişim ve etkileşimi sonucu farklı kategorilerde birtakım problemler ortaya çıkması da en az kişinin etrafı ile iletişim ve etkileşime geçmesi kadar normaldir. Bu sebepten kaynaklı olarak kişinin, toplumların, genel olarak iletişimin ve kompleks hayat yapısının olduğu her yerde sosyal sorun çözme becerisi kavramı büyük bir önem arz etmekte ve dışarıdan hiçbir müdahale olmadan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyal sorun çözme kavramı tarihte ilk olarak 1969 yılında Goldfried ve D’Zurilla tarafından kullanılmıştır. Goldfried ve D’Zurilla’ya göre sosyal sorun çözme; “Bireyin gündelik hayatında karşı karşıya geldiği her türlü sorunsal durumu sorun çözme yeteneği ve birikimini kullanarak ortadan kaldırması ya da gerekli yeterlilikleri cevaplandırıp karşılayarak pasivize edebilmesidir.”¹

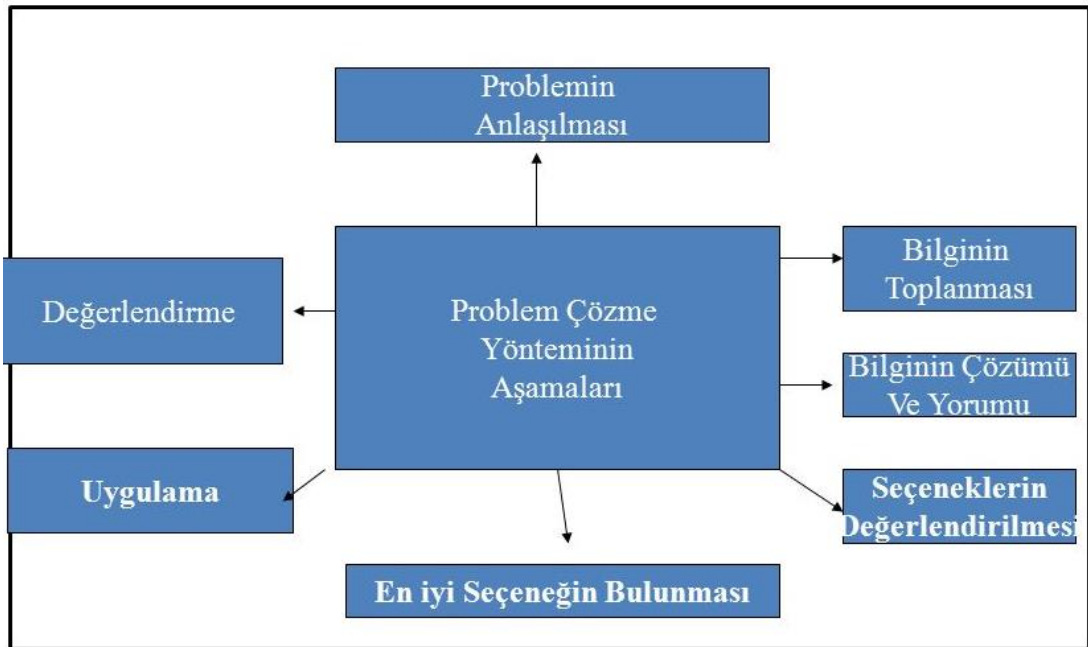
Sosyal sorun çözme teriminde bulunan “sosyal” kavramı kişinin sadece sosyal çevresinde ya da bu ve buna benzer herhangi bir problem türünde sınıflandırmak amacı

¹ D’Zurilla-Nezu, ss.19-20

ile değil, kişinin gündelik yaşamında karşılaşabileceği, uyum fonksiyonlarını etkileyen problemler ile ilgilendiğini vurgulamak amacı ile vardır. Bu nedenle sosyal problem  z me kavramı kişinin kendi içinde, çevresi ile yaşadığı sorunları, kişiden bağımsız büyük toplumsal ve çevresel olayları kapsayan, kişinin işlevselliği ve uyum fonksiyonlarını etkileyen her türlü problemi ele alabilir, bunlara  z m arayabilir.

Sosyal sorun  z me becerisine yönelik araştırmalar önceki tarihlerde psikoloji alanı ve psikolojik ve davranışsal uyum ile sosyal sorun  z me arasındaki bağlantıya odaklanmış şekilde devam etmiştir.

şekil 6. Problem  z me Teknikleri

Kaynak: Y. Genç, Problem  z me Teknikleri, 2016, <https://slideplayer.biz.tr/slide/10287646/>,
(24.01.2019)

5.2. Sosyal Sorun  z mede Etkin Olarak Kullanılan Modeller

Sosyal sorun ve sosyal sorun  z me kavramlarının ortaya çıkması doğal olarak bu kavramın tanımlanıp analiz edilmesi ve üzüm sürecini anlamaya yönelik araştırmaları beraberinde getirmiştir. Sosyal sorun kavramının analiz edilmesi ve üzüm sürecini anlamaya yönelik araştırmalar yapılması ise sosyal sorun  z me modelleri ortaya çıkar mıştır. Ele alınan modellerin bahsettikleri ortak nokta sosyal

sorun çözme becerisinin kişisel, bilişsel ve davranışsal süreçleri içeren bir beceri olmasıdır.

Sosyal sorun çözme kavramını ilk olarak ortaya atan D’Zurilla ve Golfried Beş Boyutlu Sosyal Problem Çözme Modelini geliştirmiştir. Bu model ileriki zamanlarda D’Zurilla ve Nezu tarafından yeniden yapılandırılmıştır.¹

Geliştirilen modele göre sosyal sorun çözme becerisi bireyin yaşamının ilk dönemlerinde kazanılan ve zaman içinde gündelik hayatta uygulayıp deneyimlenerek ve pratikte geliştirilerek ortaya çıkan davranış ve düşüncelerin bir birleşimidir. D’Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivaresin göre sosyal sorun çözme modeli sorun, sorun çözme ve çözüm kavramlarını kapsar.

Bu modele göre sorun çözme gündelik hayatta ortaya çıktığı için bireysel ya da gruplar tarafından, karşılaşılan sorunları ortadan kaldırarak etkili çözüm yollarını keşfetmek amaçlı bilişsel ve davranışsal bir süreç olarak tanımlanır. Yapılan bu tanımlama temel alındığında oluşturulan sorun çözüm sürecinin rasyonel, özveri gerektiren ve sonuç hedefleyen bir etkinlik olduğu çıkarılabilir.

Beş boyutlu sosyal sorun çözme modeline göre sorunun çözüm sürecinin hedefi sorunun kaynağını bulup ortadan kaldırabilmek ya da oluşan stresi ortadan kaldırabilmekle sınırlı kalmayıp her iki koşulu da sağlamayı hedefleyebilir. Kişilerarası sorun çözme ortada bulunan çatışma kaynaklı sorun için her iki tarafında kabul edeceği bir çözümü keşfetmeyi ve uygulamayı hedefleyen bilişsel ve özveri gerektiren sorun çözme sürecidir. Bu sebepten kaynaklı olarak bu modelde maksimum kazancın hedeflendiği söylenebilir. Beş boyutlu sosyal sorun çözme modelinde dikkate değer diğer bir konu ise ortada bulunan sorunu çözme ve çözümü uygulama arasına çekilen net çizgidir.

Sonuçta görülen işlevsellik ve sosyal yeterlilik için yukarıda bahsi geçen iki özelliğin de çözüm sürecine yansıtılması yüksek önem arz eder. Bu sebeple başvurulmuş modelde sosyal problem çözme becerisi çok yönlü şekilde incelenmiştir. Geliştirilmiş olan modele göre sosyal problem çözme becerisi iki ana başlık altında toplanmıştır.

¹ Çam-Tümekaya, s.18

Bunlar: “etkili problem çözme” ve “etkisiz problem çözmedir”. Bu iki ana başlığın ise “probleme yönelim” ve “problem çözme stili” şeklinde iki temel bileşenden oluştuğu varsayılmıştır. Yapıcı veya etkili problem çözme süreci; soruna sebep olan etmenlere rasyonel bir şekilde yaklaşmanın çözüm sürecini kolaylaştırdığı düşüncesi, sorun çözme becerilerinin çözüm sürecinde bilinçli olarak kullanıldığında problemin ortadan kalkması hedefine ulaşmada daha etkili olduğu bir yöntemdir. İşlevsiz veya etkisiz problem çözme süreci ise probleme yukarıda sayılan olumlu etmenlerden ayrı şekilde olumsuz yönelmenin doğal olarak olumsuz sonuçlar doğuracağını varsaymaktadır.

Bahsedilen araştırmada sosyal sorun çözme becerisi beş farklı boyuttan oluşan kompleks ve birden fazla boyut içeren bir yapıdır. Bu beş boyutun ikisi soruna yönelmeyi üçü sorun çözme stilini kapsar. Bu boyutlar; soruna olumlu yönelme durumu, soruna olumsuz yönelme durumu, akılcı sorun çözme, dikkatsiz/dürtüsel sorun çözme ve kaçınmacı stildir. Yapılan araştırmalara ve araştırmacılara göre bu faktörlerin tamamı yaşla ilgilidir, yaş arttıkça sosyal sorun çözme etkinliği de artmaktadır¹.

Soruna yönelim bireyin problem çözme yetilerinin yanı sıra kişinin gündelik hayatta karşılaştığı sorunlara bakış açısı ve çıkarımları gibi birçok değişkeni içinde bulunduran biliş-ötesi bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçler sosyal sorun çözme alanının her kısmında önemli bir motive edici işlevine sahiptirler. Sorun çözme kabiliyetleri karşılaşılan sorunu analiz edebilmek sorunu ortadan kaldıracı için bireysel girişimler kullanılarak uygulanan bilişsel ve davranışsal aktiviteler kümesidir.

Soruna pozitif yönelim: Sorunu yarar sağlayabilecek bir olay olarak görmeyi, sorunun çözülebileceğine inancı, bu etmenlerin ve sorun çözme yetisine sahip olmanın zaman ve özveri gerektirdiğinin farkında olmayı gerektiren ve pozitif etkilere sahip olma olasılığı yüksek bir sosyal sorun çözme yaklaşımıdır. Soruna pozitif yönelimin aksine negatif yönelim: karşılaşılan sorunun tehdit olarak algılanması, sorunun çözülebileceğine dair kişinin kendine, içinde bulunduğu topluluğa olan inancının zayıf

¹ T.J. D’Zurilla-A.M. Nezu-A.Maydeu-Olivares, Social problem solving: Theory and Assessment. In E.C. Chang, T.J. D’Zurilla, & L.J. Sanna (Eds.), Social Problem Solving: Theory, research, and training. Washington, D.C.: American Psychological Association, 2004, ss.23-24

olması ya da olmaması, olası bir başarısızlık durumunda pes etme ve negatif düşünmeye başlamak gibi düşünce yollarını ve davranışları içeren bilişsel / duygusal süreçtir. Alınan sonucun pozitif yönelimin aksine bu olumsuz düşünce ve davranış etmenleri sebebi ile negatif yönde olması olasılığı daha yüksektir.

Akılcı sorun çözme, kişinin sorun çözme yetisini akılcı, kasıtlı ve sonuç odaklı şekilde sistematik olarak uygulaması ile ortaya çıkan pozitif sonuç hedefleyen yapıcı bir sorun çözüm yöntemidir. Dikkatsiz/dürtüsel stil, çözüm sürecinde pozitif hedef odaklı strateji ve yolların dikkatsiz şekilde uygulandığı, bazen uygulanmadığı, güdü ve dürtü kaynaklı özensiz yollar topluluğunun oluşturduğu stildir. Kaçınmacı stil sorunu erteleme, sürekli olarak arka plana atma üzerine kurulmuş bir sorun çözme stildir. İşlevsiz, bağımsızlıktan uzak ve pasif yollar içerir.

Bu modele göre sorundan olumlu çıkarımlar yapıp ortadan kaldıracabilecek olan yollar pozitif yaklaşım, özveri ve akılcı yollar izlemeyi gerektirmektedir. Ters olan negatif yaklaşım ise özensiz, negatif yaklaşım içermektedir ve pozitif yaklaşımlara göre sorunu ortadan kaldırıp olumlu çıkarımlar yapılabilme durumunun önünde engeldir.

Sorun çözme gündelik hayatta karşılaşılan bir sorun durumundan kurtulabilmek için etkili yanıtlara ulaşabilme, ortada bulunan çözüm yolları arasında en etkili ve çözüm odaklı olanı seçebilme olasılıklarını arttıran ve gözlemlenebilir ya da bireyin dışı yansıtmadan deneyimlediği bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu sorun çözüm modeli sorunla etkili olarak başa çıkılabilmesi için etken grup ya da kişiye sistemli bir şekilde çözüm için gerekli izlenecek yolların öğretilmesini amaçlamaktadır. Karşılaşılan sorunun etkin bir şekilde olumlu sonuca ulaştırılabilmesi için izlenmesi gereken yollar aşağıdaki gibidir:

1. Sorunun belirlenmesi
2. Hedefin belirlenmesi
3. Alternatif çözüm üretilmesi
4. Çözüm sonuçlarının karşılaştırılması

5. En iyi çözümün seçilmesi
6. Sosyal stratejiyi uygulama
7. Çevrenin etkisinin değerlendirilmesidir.¹

Ortaya atılan bu sosyal sorun çözme modeline yapılan ilk eleştiri sosyal sorun çözme yetisinin gelişimsel yapısına ait bilgi verilmemesi ve bu yetinin ortaya çıkış döneminden bahsedilmemesine yönelik olmuştur. Bu haklı eleştiri doğrultusunda sosyal sorun çözme yetisinin gelişimsel yapısına yer verilmediği için bu yaklaşımı tamamlamak Spivack ve Shure'a düşmüştür. Bunlar yaptıkları çalışmalarda bireyin mental sağlığının gelişimi için gerekli bir öge olduğunu vurgulamışlardır.

6. PROBLEM ÇÖZMEDE KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Birey problem durumu ile karşılaştığında sorunu belirleyip çözüme yönelmesi ile birlikte bu yolda da önüne engeller çıkar. Bu engeller problemin çözümünü güçleştirir ve kişinin inancını daha da belirsizleştirir. Bu süreçte en büyük problem kişinin probleme karşı olumsuz tutuma sahip olmasıdır. Bu durum her şekilde problemin çözüm sürecini olumsuz etkileyecektir. Bu sebepten kişi problemin çözüleceğine dair inancını olabildiğince güçlü tutmalıdır. Karşılaşılan bu güçlükler aşağıda belirtilmiştir.

¹ Çam, s.59

Şekil 7. Problem Çözme Aşamasında Karşılaşılan Güçlükler

Kaynak: M. Soyer- A. Bilgin, “Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Problem Çözme Beceri Algıları,” Uluslararası Eğitimde Yeni Eğilimler Konferansı ve Etkileri, 11-13 Kasım, Antalya, 2010, s.309

- Algılama engelleri; kişinin görmek istediğini görmesi, tekrarlanan hükümlerin arkasına sığınması, olayları fark etmemesi, problemi geniş bir bakış açısından görmemesi, neden ve sonuç ilişkisi kuramamasından kaynaklanmaktadır.
- Duygusal engeller; hata yapmaktan ve beceriksiz görünmekten korktuğu için problem çözmek için girişimde bulunmakta zorlanır. Kişinin sabırsızlığı, korkusu ve endişeleri, risk ve sorumluluk almaktan kaçınması, düzen ihtiyacı, meydan okuyamaması ve mücadeleci olamaması da duygusal engeller arasında sayılabilir.
- Entelektüel engeller; süreç olarak problem çözmeyi bilememek, yaratıcı düşünememek, düşünmede esnek olmamak, gerekli ve doğru bilgiyi kullanmada yetersizliklerdir
- İfade engelleri; iletişime dayalı, bilgi alışverişine dayalı engeller. Kişilerin kendini ifade edememesi, iletişim yeteneğinin olmaması ifade engelidir.

- Çevresel engeller; rahatsız edici fiziki koşullar problem çözme aşamasında oldukça önemli bir unsurdur. Ayrıca zamanın kısıtlı olması, maddi yetersizlikler de çevresel engeller arasında sayılmaktadır.¹

Karşılaşılan bu problemler göz önünde bulundurulmadıkça problem çözüme ulaşmayacaktır. İnsan dış koşullardan etkilenen bir varlıktır. Yukarıda bahsedilen maddeler ve daha fazlası gibi birçok durumdan etkilenir. Ve bu durum problem çözme sürecine yansır. Bu sebepten ötürü Problemi deneyimleyen de bir insan olduğu unutulmamalıdır. Bu öğeler kontrol altında ve normal şartlarda olduğu sürece problemin çözümü önünde birçok güçlük rahatça yok edilebilir.

¹ Kök, s.21

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK ve SOSYAL HİZMETLER KAVRAMLARI

1. ÇOCUK: KAVRAMSAL EVRİM ve PSİKO-SOSYAL GELİŞİM

Çocuk kavramının genel tanımlaması Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde (ÇHS) yer almaktadır. ÇHS'nin 1. Maddesinde çocuk şu şekilde ifade edilmiştir: “Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.”¹ Hangi koşullarda olursa olsun, çalışma yaşamının veya evliliğin çocuk dönemini bitirdiğini savunanlarda vardır.² Küçük yaşlarda alınan sorumluluklar ya da yüklenen yükümlülükler kişi 18 yaşından küçük olsa bile çocukluk döneminin sona ermesine sebep olabilmektedir.

Çocukların çocukluklarını yaşayabilmeleri sahip oldukları aileye veya içinde yaşadıkları toplum yapısına göre farklılıklar gösterebilir. Son yıllarda yaşanan savaşlar, bu topluluklarda yaşayan çocukların yaşamları üzerinde ne yazık ki çok büyük olumsuzluklara neden olabilmektedir. Bu durum çocukların çocukluk dönemini yaşayamamalarına sebep olmaktadır. Bu sadece bu yıllara ait bir gerçek değildir. Tarihte toplumsal olumsuzluklara tanık olan çocuk örnekleri görmek mümkündür. Çocuk koruma kavramının ortaya çıkışının daha iyi anlaşılabilmesi için, çocukluğun tarihsel süreç içinde geçirdikleri evrelerin incelenmesi gerekir.

1.1.Tarihsel Süreçte Çocukluk Algısının Değişimi

Sosyal bilimciler tarafından üzerinde çalışılan çocukluk kavramı tarihi ile ilgili kesin ve sağlıklı verilere 16. ve 17. yüzyıllara kadar ulaşılabilmiştir. Daha öncesine yönelik yapılan değerlendirmeler bilimsel dayanakları sağlam olmayan öznel yaklaşımlar olacaktır. Hristiyanlıktan önce çocukların güçsüzlüklerinden dolayı kullanıldıkları hatta kolayca öldürüldükleri bilinmektedir. Hristiyanlıkla birlikte tanrı

¹ UNICEF, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html, (4.9.2018)

² A., Yörükoğlu, Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, İstanbul, 2000, s.13

korkusu veya cennete girememe korkusundan dolayı önceki dönemlere nazaran çocuklara daha iyi davranıldığı düşünülmektedir.¹

Eski Yunan ve Roma Medeniyetlerinde eğitim faaliyetlerinin var olması, bir topluluğun geleceği için önem taşıyan çocukların önemsendiği anlamına gelebilir. Postman, o dönem için umut uyandıran bu gelişmeleri incelemiştir. Çocukların veya çocukluğun dikkate alındığı bu dönemin, kuzey barbarlarının (Ostrogotlar, Vizigotlar, Gepitler ve Vandallar gibi birçok Germen kavmi...) istilasıyla sona erdiğini ve karanlık bir zaman dilimi olan Orta Çağın başladığını bildirmiştir.²

Orta Çağda skolastik düşüncenin etkisi ile insanların günahkâr doğdukları inancı yaygınlaşmıştır. Bu dönemden itibaren çocuklara karşı olumsuz tutumlar gelişmeye başlamıştır. Sonraki yıllarda zamanla çocuğun öz benliği unutulmuştur.³ Bunun sebebi üzerinde duran araştırmacılar, Orta Çağ'da büyük can kayıplarına neden olan salgın hastalıklar en çok güçsüz olan çocukları hedef almıştır.⁴ Bu çağda çocuk ölümlerinin fazla olması anne- babaların çocuğa bakış açısını değiştirmiştir. Aileler dünyaya gelen çocuğu olası bir gözüyle değerlendirmeye başlamışlar ve derinden bağlanmama gibi davranışlar geliştirmişlerdir.⁵

Orta çağ döneminde çocukluk ortalama yedi yaşında bitmekteydi ve çocuk eğitiminde sıklıkla dayak yöntemi kullanılmıştır.⁶ Çocuklara özel hukuk veya ceza yasaları belirlenmemiştir. Çocuklarda yetişkinler gibi her suçtan tam sorumlu tutulmuşlar ve ağır cezalara mahkûm edilebilmişlerdir. Aries, Orta Çağ'da çocukların çocukluk dönemini yaşayamadıklarını vurgulamıştır. Çocukluk çağı, çocukları genç ve yetişkinlerden ayıran biraz daha özgür bir dönemdir. Bu çocukların sürekli olarak ihmal ve istismar edilmeleri, çocuklara hiç sevgiyle yaklaşmadığı anlamına gelmemektedir. Bu dönemde çocuklara karşı duyarlılık gelişmemiştir. Yani çocukluk dönemini yetişkinlikten ayırt eden konular hakkında hiçbir şey bilinmiyordu⁷ Aynı

¹ Yörükoğlu, ss.22-23

² N. Postman, Çocukluğun Yok Oluşu, (Çev. K. İnal), Ankara, 1995, s.21.

³ B. Onur, Çocuk Tarih ve Toplum, Ankara, 2007, s.97

⁴ M. Tan, "Çocukluk, Dün ve Bugün," Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu, (Editör: B. Onur), 23-24 Nisan 1993, İstanbul, 1994, s.18

⁵ Postman, s.31

⁶ Yörükoğlu, s.24

⁷ B. Onur, Anılardaki Aşklar Çocukluğun ve Gençliğin Psikoseksüel Tarihi, İstanbul, 2005, s.13.

sorunlar sadece batı topluluklarında yaşanmıyordu. Arabistan’da Cahiliye döneminde çocukların, özellikle de kız çocuklarının gömülerek öldürüldüğü bilinmektedir. Bu bölgedeki kaynakların kıt olması, geçim kaygısı taşıyan yetişkinlerin doğan çocuklarını çukurlara gömmesine sebep olmuştur. Erkek çocuklarının evin geçimine destek olabileceği düşüncesiyle genel olarak kız çocukları öldürülmekteydi. Çöllerde göçebe hayatı yaşayan kabileler tarafından ve köylerde geçim kaygısı nedeniyle bu yöntem kullanılmaktaydı. Bunun yanı sıra bazı Arapların, kızları utanç duyabilecekleri bir duruma düşmemek için öldürdükleri de bilinmektedir. İslamiyet’in doğuşu ve yayılışı ile birlikte bu anlayış zamanla yok olmuştur. Kur-an ve sünnetlerde buluş çağına kadar çocuğun sorumlu sayılmadığı görüşü hakimdir. Buna göre, çocukluk yetişkinlikten farklı bir biyolojik dönemdir ve kişi birkaç evreden geçerek çocukluktan çıkıp, yetişkinliğe erişebilecektir. Ayrıca, bazı ayet ve hadislere göre çocuğun yetiştirilmesi yetişkinlerin sorumluluğundadır.¹

Batı Avrupa’da çocuk anlayışındaki önemli değişim, 16. Ve 17. Yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Bu süreçte çocuk ayrı bir kişilik olarak, çocukluk da ayrı bir dönem olarak değerlendirilmiştir. Çocuk kavramına yönelik bu yaklaşımın oluşmasında; ekonominin tarımdan sanayiye kaymasının, toplumsal refahın artmasının, aile yapısı ve işlevselliğinin gelişmesinin, aile bağlarının güçlenmesinin ve çocuk ölümlerinin azalmaya başlamasının etkili olduğu söylenebilir.²

Reform ve Rönesans Hareketleriyle meydana gelen hızlı gelişim ve toplumsal hareketlilik aydınlanma Çağı adıyla anılan bir döneme girilmesini sağlamıştır. Bu dönemde bugün kabul gören modern çocukluk olgusunun temelleri atılmıştır. Bilimsel gelişmeler birçok alanda yenilikleri de getirmiştir. Çocuğun korunmasının ya da haklarının gözetilmesinin sadece ailesinin sorumluluğunda değil ülke yönetiminin de sorumluluğunda olduğu görüşü yaygınlaşmıştır. Rönesans döneminin en önemli etkisinin çocuk kavramına değer verilmesi ve haklarının gözetilmesi gerektiği anlayışının benimsenmesidir.³

¹ Tan, ss.13-14.

² Onur, ss.4-5.

³ Postman, s.8.

17. yüzyıldan itibaren zorunlu eğitimin gelmesi ile çocukluk olgusu yeni bir anlam kazanmıştır. Bu dönemden itibaren eğitimin ülke yönetimi tarafından verilmesi, din temelli eğitimlerin tek elinde bulunan çocuk eğitimini değiştirmiştir. Bu şekilde çocukların çeşitli dersleri bir arada alıp, farklı bakış açıları geliştirmeleri sağlanabilmiştir.¹

18. yüzyıl sonunda başlayıp, 19. yüzyılda devam eden yüksek enerji teknolojisinin kullanımı ve yaygınlaşması sosyal yapı üzerinde köklü değişikliklerin oluşmasına neden olmuştur. Bu değişimler aile yapısını da etkileyerek, çekirdek aile yapısını ortaya çıkarmıştır. Anne, baba ve çocuk veya çocuklardan oluşan bu yapı içerisinde bireylerin daha iyi bir iletişim kurabildiği söylenebilir.²

Sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmeler orta gelirli topluluğun artmasını sağlamıştır. Ekonomik olarak refaha eren topluluklarda çocuklara yüklenen ekonomik değer yerini duygusal değere bırakmıştır. Yine ekonomik durumu iyi olmayan kesim için çocuklar hala ekonomik değer olarak görülmekte ve çeşitli işlerde çalıştırılmaktadırlar. Özellikle 18. Yüzyılda iş gücüne duyulan ihtiyacın giderek artması, çocukların ucuz iş gücü olarak görülmesine ve ağır işler dahil olmak üzere birçok iş kolunda çalıştırılmalarına neden olmuştur. Birçok ülkede buna benzer durumlar ortaya çıkmış ve ülke yönetimleri kısıtlı önlemler (10 yaşından küçük çocukların maden ocaklarında çalıştırılmasının yasaklanması gibi...) alabilmiştir.³

Rönesans ve sonrasında gelişen reform hareketleri ile özellikle 1850-1950 yılları arasında çocuklara bakış açısı olumlu yönde değişime uğramıştır. Çocuklar küçük yaşlarda çeşitli işlerde çalıştırılmak yerine okullarda mesleğe hazırlanmaya başlanmıştır. Tabi ki bu genel ifade ile çocukların bu haklara sahip olmadığı yerler olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Bu dönemde çocuklar kitaplarla gelişim sağlamaktayken izleyen dönemlerde televizyonlarda etki alanına girmiştir. İletişim araçlarının gelişmesi ve internetin yaşama dahil olması ile çocuk, yetişkin ayrımı

¹ Onur, ss.97-98

² N. Koşar, Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı, Ankara, 1992, s.4.

³ Postman, s.71-72

yapmayan bir bilgi paylaşımı evresi gelişmiştir. Bu da çocukların yetişkinlerin dünyasına girmesini sağlamıştır.¹

Çocuklara eğitim hakkının tanınması, çocuk haklarının yasalarla belirlenmesi ve korunması, çocuklara özgü edebiyat, oyun ve sosyal etkinlik alanlarının oluşturulması gibi yeni düzenlemeler çocukluk dönemini kavramının gelişimi için atılan önemli adımlardır.² 20. Yüzyılda çocuk gelişimi ile ilgili üç temel varsayım üzerinde durulmuştur. Bunlardan ilki, çocukların yetişkinlerle bir değerlendirilmemesi, onların kendilerine has özelliklerinin olduğudur. İkincisi, çocukların birden büyümesi beklenmemeli, yetişkinlik için belirli bir evreden geçmeleri gerektiğidir. Sonuncusu ise çocuğun yetişkinliğe hazırlanma sürecinin sorumluluğunun çevresindeki yetişkinlere ait olduğudur.³

Bugün birçok çocuk, savaşın ve şiddetin içinde dünyaya gelmektedir. Şiddetin ve savaşın hakim olduğu bölgelerde yaşayan veya yaşamaya çalışan çocuklar birçok olumsuzlukla karşı karşıya kalmaktadır. Bunların yanı sıra Türkiye ele alındığında aile ve toplumsal yapıdaki değişikliklerin, sosyo-ekonomik durumun çocuklar üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Özellikle boşanma oranlarının artması, aile içindeki çekişmeler veya şiddet olayları çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. Boşanma öncesinde, esnasında veya sonrasında olumsuzlukların olduğu gibi çocuklara yansımaları çocukların gelişimi üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Bu noktada ailelere büyük sorumluluklar düşmektedir.

1.2.Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kavramı

İnsanların ekonomik, sosyal ve güvenliğe ilişkin gereksinimlerinin karşılanamaması nedeniyle muhtaçlık kavramı ortaya çıkmaktadır. Muhtaçlığın ortaya çıkmasının sebepleri çeşitlendirilebilir. Muhtaçlık kavramı ilk etapta kişiye özgü ihtiyaçların karşılanamaması olarak algılanabilir. Ancak zamanla muhtaçlık durumu

¹ M.R. Şirin, Dersimiz Çocuk, İstanbul, 2006, ss.27-28.

² Postman, s.89.

³ Tan, s.11.

giderilmediğinde, çevredeki kişilerin de bu durumdan etkilendiği, hatta giderek toplumsal bir eksiklik olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Çalışmanın konusu nedeniyle muhtaç çocuklar kavramı ele alınmıştır. Daha önceleri kimsesiz veya yoksul çocuklar kavramları kullanılırken, bugün sadece yoksul veya kimsesiz çocukların değil, tüm çocukların korunmasını da kapsayacak şekilde muhtaç çocuk kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Koşar, genel bir anlam olarak korunmaya muhtaç çocuk kavramını, çocuğun sağlıklı bir şekilde yetişmesi için gerekli olan koşulların sağlanamaması durumu olarak tanımlamıştır.

Farklı bir bakış açısı ile Yörükoğlu ise kimsesiz, farklı sebeplerden dolayı anne-babasından ayrı yaşayan, herkesin acıdığı fakat kimsenin tam olarak sahiplenmediği çocukları korunmaya muhtaç çocuklar olarak tanımlamıştır. Temel ihtiyaçları, yetiştirilmesi, korunması konularındaki yetersizlikler nedeniyle; sosyal, fiziksel veya ruhsal yönden sağlıklı bir birey olabilmesi tehlike altına giren çocuklar muhtaç çocuklar olarak tanımlanabilmektedir. Muhtaç çocuk kavramı birçok ifadeyi karşıladığı için literatürde farklı bakış açılarına göre küçük farklılıklar bulunan ancak birbirine benzeyen tanımlamalar mevcuttur.¹

Çocukların korunması için çok genel sebepler bulunmaktadır. Çocuğun korunmaya ve bakıma muhtaç olarak değerlendirilmesi ana-baba ve bakımı yapan ile çocuktan kaynaklanan bazı nedenlere bağlı olabilir.

Ana-baba ya da bakımı yapanla ilgili nedenler:²

- Kişinin kendine güven duygusunun olmaması ya da duygunun yetersiz olması
- Bakım yapan kişinin kendini yetersiz hissetmesi
- Psikolojik rahatsızlıklarının bulunması
- Sürekli olarak endişe duyması
- Sürekli olarak bağımlılık yapıcı maddeler kullanması ve kendini kaybetmesi
- Durumlara karşı öfke kontrolünü kolay yitirmesi

¹ İ. Yolcuoğlu, “Sosyal Çalışma ve Çocuğun İyi Hali”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, C.20, S.1, Nisan 2009, s.89

² T. Akıntürk, Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, C. 2, Ankara, 2004, s. 370

- Kendini ana-baba olmaya hazır hissetmeme
- Beklenenden daha erken yaşlarda ana-baba olunması
- Ana-babanın eğitim düzeylerinin düşük olması
- Yapılan işlerde sürekli olarak başkalarının kontrolünde olma isteği kendi başına karar alamama
- Çocuğun yaptıklarının olumsuz olarak kendi içinde büyütülmesi
- Çocuğun her davranışını kendine karşı suçlayıcı anlam ifade ettiğini düşünme eğilimi
- Kendini çocuğunun yerine koyamama
- Daha önceki dönemlerden gelen kendi ana-babasından gördüğü şiddet eğilimini çocuğa yansıtma eğilimi
- Çocukla kendi arasında yeterli bir bağ kuramama
- Çocuğun büyümesi hakkında bilgi eksikliği
- Çocuktan istenilenlerin çok fazla ya da çok az olması
- Çocuk geliştirme hakkında deneyimsizliktir.

Çocuktan kaynaklı nedenler:¹

- Engel olmak için yaşının küçük olması
- İstenilenden zor hareketler ve davranışlar sergileme
- Bedensel ya da bilişsel yetersizlik
- Erken doğum
- Aileden kaynaklı nedenler
- Düşük ekonomik ve sosyal çevre
- Ana-baba ikilisinden birinin olmaması
- Hane içinde yaşayan aile bireyinin fazla olması
- Çevreden uzakta bir aile yaşamının olması
- Aile fertleri arasında yakınlığın az olması
- Aile fertleri arasında sesli ya da fiziksel çatışmaların olmasıdır.

¹ S. Balkar, “Türk Hukukunda Evlat Edinme”, Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2, 2002, s.236.

1.3.Çocuklarda Psiko-Sosyal Gelişim

Korunmaya muhtaç çocukların gelişimleri ve ilerlemeleri son derece önemlidir. Gelişmekte olan çocukların çevresel etmenler karşısında gelişimleri etkilenmektedir. Çocukların gelişimlerine etkisi olan faktörlerin olumlu yöne çevrilmesi gerekmektedir.

Sosyalleşme çocukların çevreye uyum sağlama sürecidir. Çocuklar yaşadıkları bu süreci aile ile beraber yaşamaktadır. Çocuklarda psikolojik olarak sosyalleşmeyi etkileyen en önemli etmen ailedir. Aile çocuk için onu koruyan en temel olgudur. Aile çocuğun sosyal çevresindeki bütün sorunları ortadan kaldıran ve işlemlerde ona yardım eden en büyük yardımcıdır. Çocukların hayatta yaşadığı sorunlar karşısında sığınabileceği en güvenli liman aileleridir.¹

Çocukların sosyal ve psikolojik gelişiminde ana-baba doğrudan etkili olan unsurdur. Ana-baba çocuklar için en iyi rol model ve uyarı etmenidir. Çocukların taklit ederek öğrenebilecekleri ilk kaynak ana-babadır. Çocuklar sosyal hayatta verecekleri tepkileri ve sorunlarla başa çıkma yöntemlerini ana-babalarından gözlemler. Ana-baba durumu ve tutumu çocukların psikolojik ve sosyal gelişimini etkileyen en önemli faktördür.²

Çocuk koruma kanunu, muhtaç durumda korunması gereken çocukların ihtiyaçlarının karşılanması ve bu çocukların suçlara karşı korunması için oluşturulmuştur. Kanun Avrupa Birliği uyum ilişkileriyle 2005 yılında ortaya çıkmış ve adalet komisyonundan geldiği şekilde değiştirilmeden yürürlüğe konulmuştur.³

Kanun gereği çocukların yetişkinler ile aynı cezaları almaları uygun değildir. Çocuk koruma kanunuyla çocukların karışıklı suç olaylarında davalar çocuk kanunları gereği görülmektedir. Çocukların korunmasına dair Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komisyonunda alınan kararlar Birleşmiş Milletlere üye bütün ülkeler tarafından kabul edilmiştir.

¹ M. Küçük Kurt, Ailenin Psikolojik (Moral) Fonksiyonu. Türkiye Aile Yıllığı, Ankara, 1990, s.81.

² A. Ekşi, Çocuk Genç ve Ana-babalar, Ankara, 1990, ss.15-23-24

³ N. Tarımeri, Çocuk Koruma (ma) Kanunu, Ankara, 2007, s.

Kanuna ilişkin yapılacak olan tüm uygulamalarda çocukların yararına karar alınması ve çocukların yararlarının korunması benimsenmektedir. Çocuklara bakılan davalarda çocuğun yaptıkları hareketlerin yanında çocuğun geliştiği ve yaşadığı çevresel faktörlerde göz önüne alınmaktadır. Çocuklara yönelik yasa çerçevesinde verilen kararlar sürekli takip edilerek amacına ulaşp ulaşmadığı kontrol edilmelidir. Eğer yapılan tedbirler amacına ulaşmıyor ise amacına uygun başka tedbirler ortaya konmalıdır. Çocuk yasası, çocukların davaları yanında çocukların korunmasında da önemlidir. Çocuklara yönelik her türlü mağduriyet oluşturunu durum ve istismar durumunda çocuk yasasında belirlenen işlemler ve kanunlar uygulanmaktadır.¹

Çocuk koruma kanunu ilk sisteme konulduğunda iki farklı yasadın oluşmaktaydı. Çocuk mahkemeleri yasası ve çocukları koruma yasası iki farklı yasanın tek bir çatı altında toplanmasıyla çocukları koruma kanunu oluşturulmuştur. İlk yapılan değişiklikle kanunun adını değiştirmek olmuştur. Kanunun adının değiştirilme sebebi artık çocuk mahkemelerinin usul, esas ve şekillerini içinde barındıracak şekilde kapsamının arttırılmış olmasıdır. 2253 sayılı çocuk mahkemeleri kanunu çocuk koruma kanunun içine alınmıştır.

Yapılan değişiklikle beraber kanunun 3. Maddesinde bulunan çocuk tanımı tekrar düzenlenmiştir. Çocuk tanımının kaç yaş aralığını kapsadığına dair, çocukları koruma kanununun yeni tanımı kullanılmaktadır. Çocukların erken ergenliğe girip girmemelerine bakılmadan her çocuğun 18 yaşına kadar çocuk olduğuna karar verilmiştir.²

¹ Y.S. Balo, Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Ankara, 2005

² T.C., Resmî Gazete, Çocuk Koruma Yasası, S. 5395, 2005, Madde. 3,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>, (3.9.2018)

2. AİLE, ÇALIŞMA ve SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI TARAFINDAN UYGULANAN KAMU POLİTİKA ve YASAL DAYANAKLARI

2.1. Sosyal Hizmetler ve Çocukların Korunması

Çocukları koruma, bilerek ya da bilmeyerek çocuklara verilen ve verilecek olan her türlü zarara karşı önlem alınmasıdır. Önlem alma işleminin profesyonel olarak sosyal hizmet çalışanları ya da psikolojik danışmanlar tarafından yapılması gerekmektedir.

Türkiye’de çocukların korunmasına yönelik önlemlerin alınması 19. yy’a dayanmaktadır. Yoksul aile çocuklarının sokaklarda dilenmesi ve aç kalmalarının engellemesi için çalışmalar yapılmaktadır. Bunun önüne geçmek için çeşitli vakıflar kurularak çocukların sokaklarda kalmaların önüne geçilmeye çalışılmıştır.¹

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, yeni bir kanun sistemi oluşturulmuştur. Oluşturulan kanun sisteminde medeni yasalarda çocukların korunmasıyla ilgili işlemler düzenlenmiş ve çocuk hakları tanımlanmıştır. Çocukların hakları için Türkiye’de çıkarılan ilk yasa 5387 sayılı “korunmaya muhtaç çocuklar hakkında yasa”dır. Yasanın kanundaki eksik maddelerinin bulunması ve ihtiyaca yeterince cevap verememesi nedeniyle 6972 sayılı yasa çıkarılmıştır. 1979 yılında çıkarılan yasalar ile çocukların yargılanması özel bir statüye bağlanmıştır. Çocukların yargılanması için özel mahkemeler oluşturulmuştur. 1983 tarihinde çocukları koruma kurumlarında birlik oluşturmak için 2828 sayılı sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu yasası yürürlüğe girmiştir. En son düzenleme ise 2005 yılında 5395 sayılı çocuk koruma kanunu ile yapılmıştır.

2.2. Çocuğun Aile Yanında Bakımı

Çocukların gelişimi açısından aile yanında bakımları en temel ihtiyaçlarıdır. Aile gereksinimi olan çocukların çeşitli nedenlerle ailelerinin yanında bakımının sağlanamadığı durumlarda kullanılan farklı yöntemler bulunmaktadır. Çocukların

¹ İ. Cılga, Türkiye’de Çocuk Hakları Çalışmaları, Ankara, 1999, s.46

gereksinimlerine göre planlanan ve çeşitli yöntemlerle çocukların aile sevgisi içinde ihtiyaçlarını gidermeyi amaçlayan bu yöntemler şu şekilde sıralanabilmektedir;

- Ayni Nakdi Yardım Hizmetleri
- Koruyucu Aile Hizmetleri
- Evlat Edinme Hizmetleri
- Danışmanlık Hizmetleri

Aile yanında bakım hizmetleri çocukların gereksinimleri doğrultusunda yukarıdaki yöntemlerle giderilmektedir.

2.1.1.Ayni Nakdi Yardım Hizmetleri

Ailelerin ekonomik düzeylerinin düşük olması durumunda uygulanan bir yöntemdir. Çocukların ihtiyaçlarını karşılamakta ekonomik nedenlerle zorluk çeken ailelerin çocukları aileden uzaklaştırmadan maddi yardımlarla ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Ailede ana-baba arasında anlaşmazlık, boşanma ve şiddet gibi nedenler yoksa çocuğun ailenin yanında kalarak temel ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenir. Ailenin yanında kalması çocuk için en sağlıklı olanıdır.¹

Ayni nakdi yardım hizmetleri çocukların öz ailelerinin yanında kalarak gıda, giyim, yakacak, eğitim ve tıbbi ihtiyaçlarının devlet tarafından giderilmesidir. Çocukların bakımı için başvuru yapılarak ihtiyaçlar doğrultusunda devletin aileye maddi destek sağlamasıdır.²

2.1.2.Koruyucu Aile Hizmetleri

Yapılan araştırmalar doğrultusunda ülkemizin nüfusunun üçte birini çocuklar oluşturmaktadır. Ülke nüfusunda çocuk oranının fazlalığı korunmaya muhtaç çocuk sayısında da belirli bir fazlalık olduğunu göstermektedir. Korunmaya Muhtaç Çocukların bakımlarının yatılı hizmetler yerine birebir çocukla ilgilenen koruyucu aile hizmetine dönüştürülmesi gerekmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların

¹ A. Seyyar, Manevi Sosyal Hizmetler, İstanbul, 2008, s.25

² F. Kahraman, Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti (Sakarya ve Kocaeli Örneği), Sakarya Üniversitesi, SBE, YYLT, Sakarya, 2007, ss.23-24

bakımında yurtlar ve evler yetersiz kalmaktadır. Çocukla ilgilenen birebir bireyin olmaması yetersizliğin başlıca nedenleridir.¹

Aile içinde yetişmeyen ya da yetişemeyen çocuklarda çeşitli gelişim sıkıntıları yaşanmaktadır. Ailenin çocuğun gelişimi üzerinde etkisi büyüktür. Aile sevgisi çocukların gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Çocukların psiko-sosyal gelişiminin olumlu olması için aileye mutlak ihtiyaç duymaktadırlar.

Anne-baba figürünün bulunmaması korunmaya muhtaç çocuklardaki en büyük olumsuzluktur. Yaptıkları durumlar karşısında kendini destekleyecek bir figürün bulunmaması ya da olumsuz durumlarda kendilerini uyarayan bir otorite figürünün olmaması çocukların olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Çocukların aile olgusundan uzak olması umutsuzluk seviyelerini artırmaktadır.²

Koruyucu aile olabilmek için ülkemizde çeşitli şartlar aranmaktadır. Bunlar:³

- **Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak;** koruyu aile yönetmeliğinde 8. Maddeye göre bir ailenin koruyucu aile olarak başvurabilmesi için aranan ilk şart Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmasıdır. Çocukların yetiştirilmesinde Türk örf ve adetlerine uygun bir yöntem uygulanması gerekmektedir. Çocuk kendi kültüründen koparılmamalıdır.
- **Yaş olarak 25-65 Aralığında bulunmak;** yaş aralığında en düşük değerin 25 olmasındaki temel sebep kendi gelişimini tamamlamış bireylerin çocuk yetiştirmeye başvurusunu sağlamaktır.
- **Eğitim durumu olarak ilkokuldan mezun olmuş olmak;** çocukların eğitim ihtiyaçlarının giderilmesinde koruyucu aileye büyük rol düşmektedir. Koruyucu ailelerin eğitim seviyelerinde temel becerilere sahip olması gerekmektedir. En az ilkokulu bitirmiş bireylerin koruyucu aile olarak başvuru hakkı bulunmaktadır.

¹ Cılga, s.47

² V. Ünal, “Dünden Bugüne Kültürümüzde Koruyucu Aile Hizmetleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler,” Türk Araştırmaları Dergisi, C.10, S.6, 2015, s.875

³ T.C., Resmî Gazete, Koruyucu Aile Yönetmeliği, S.28497, 14 Aralık 2012, Madde.8, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm>, (4.9.2018)

- **Düzenli gelire sahip olmak;** korunmaya muhtaç çocukların temel ihtiyaçlarını devlet karşılamaktadır. Koruyucu ailenin belirli bir geliri olması ailenin kendi sorumluluklarını giderebildiğini göstermektedir. Çocukların ev düzeni konusunda rahat edebilmeleri için ailelerin sabit bir gelire sahip olmaları gerekmektedir.

2.1.3. Evlat Edinme Hizmetleri

Evlat edinme, çocukla isteyen aile arasında oluşturulan yasal bir bağıdır. Evlat edinme işlemi mahkeme kararıyla oluşturulur. Yasal olarak evlat edinmeden sonra aile çocuğun ebeveynleri olmaktadır.¹

Evlat edinme Türk Medeni Kanunu'nda belirtilen işlemler doğrultusunda düzenlenir. Türk Medeni kanununun 305-320 maddeleri aralığında evlat edinmenin şekil ve esaslarını belirtmektedir. Evlat edinilebilmek için iki yöntem bulunmaktadır. Kişilerin evlat edinmeleri için mahkeme kararı gerekmektedir.

- **Korunmaya muhtaç durumda olan bir çocuğun evlat edinilmesi:** Korunmaya muhtaç durumda bulunan ve yuvalara yerleştirilmiş çocukların istek doğrultusunda evlat edinilmesidir. Çocukların sosyal hizmet görevlilerinin soruşturmaları doğrultusunda ailenin uygun bulunmasıyla aileye izin verilmesidir.

- **Karşılıklı olarak antlaşma yapılarak evlat edinme:** Ailenin ekonomik durumunun iyi olmaması ya da çocuğa bakım yapılamaması gibi nedenler doğrultusunda ailelerin anlaşarak çocuklarını evlatlık vermesidir. Karşılıklı olarak ailelerin antlaşma sağlaması sonucunda mahkemeye başvurularak evlat edinme gerçekleştirilir.

Evlat edinme için kişilerin gerekli koşulları sağlamaları gerekmektedir. Koşulları sağlamayan ya da yapılan incelemeden geçemeyen ailelerin istekleri geri çevrilir. Evlat edinmek için gerekli koşullar: ²

¹ M. Aydoğdu, Çağdaş Hukuki Gelişmeler Işığında Evlat Edinme, İzmir, 2006, s. 4

² Türk Medeni Kanun'u, S.4721, 2001,

<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/kanunlar/4721-sayili-turk-medeni-kanunu.pdf>, (5.9.2018)

- Çocukların evlat edinecek aile tarafından en az bir yıl süreyle bakılması ve ihtiyaçlarının karşılanmış olması
- Evlat edinmenin çocuk için faydalı olması ve haklarının ya da duygularının incinmemesi
- Evlat edinilecek çocuk ile aile arasında on sekiz yaş fark bulunması
- Çocuk kendi hakkında fikir yürütecek yaştaysa kendisinin kararının alınması
- Evlat edinilebilmek için çocuğun ailesinden rıza alınması gerekmektedir. Alınan rıza tutanak altına alınır ve tutanak tarihinden itibaren altı hafta içinde iptal edilebilir. Eğer aile çocuğun uzun süredir yanında bulunmuyorsa ya da ayırt etmekten yoksunsa rıza aranmaz.
- Çocuğun kendisine ait bir vasisi bulunuyorsa vasisinden izin alınması gerekmektedir. Bu izin Türk Medeni Kanun'un 397 maddesi uyarınca düzenlenmektedir.
- Evlat edinmek isteyen ailenin en az beş yıldır evli olması gerekmektedir. Evli eşlerin ikisinin de otuz yaşından büyük olmaları gerekmektedir.

Evlat edinebilmek için başvurular Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunanlar bulundukları illerden başvuru yapabilirler. Diğer ülkelerde ikamet eden vatandaşlar ve yabancı uyruklular diğer ülkelerde belirlenen merkezlere başvuru yapabilmektedir.

2.1.4. Danışmanlık Hizmetleri

Aile içinde gelişen sorunlar neticesinde çocuğun gelişiminin olumsuz etkilenmesi durumlarında verilen hizmettir. Amacı ailenin daha rahat ve mutlu bir şekilde yaşamasını sağlamaktır. Aile içinde sorunların oluşmasını önlemek ve oluşan sorunların çözümüne yardım etmektir. Anne-baba veya çocukla aile arasında çözülemeyen ve sürekli sorunun büyümesi gibi durumlarda danışmanlık hizmetine başvurulur. Gerekli danışmanlık hizmetleri aralıklı periyodlarla verilir. Gerekli terapiler ya da iyileştirme hizmetleri verilerek sorunlar ortadan kaldırılmaya çalışılır. Devlet yapısı gereği devlet aile bütünlüğünü korumakla yükümlüdür. Türkiye anayasasının 41. Maddesinde bulunan hükümlerle devletin sorumlulukları belirtilmiştir.¹ Danışma merkezleri kurularak danışma hizmeti verilmesi aile

¹,<http://www.turkhukuk sitesi.com/mevzuat.php?mid=5529>, (6.9.2018)

bütünlüğünün refahı için önemli bir olanaktır. Ayrıca, Çocuk koruma kanununun “Koruyucu ve Destekleyici” hükümler başlığındaki “Danışmanlık Tedbiri” nde, çocukların bakımından sorumlu olan aileye çocuk yetiştirme konusunda ibaresiyle ailelerin bilgilendirilerek ve yönlendirilerek çocuk yararının sağlanması ve rehberlik edilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹

2.3. Kurum Bakımı ve Yöntemleri

Korunmaya muhtaç olan çocukların aile yanında bulunması uygun olmadığı durumlarda kullanılan yöntemlerdir. Çocukların ailelerinden ayrılması istenilmeyen bir durumdur. Fakat çocuğun aile yanında kalması korunma durumunu etkileyecekse kurum raporları doğrultusunda aileden alınır ve kurumda bakıma tabi edilir. Kurumda bakım yöntemleri genel olarak dört başlıkta incelenmiştir.

- Çocuk Yuvaları
- Çocuk Evleri Sitesi
- Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)
- Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezleridir.

2.3.1. Çocuk Yuvaları

0-12 yaş arasındaki korunmaya muhtaç çocukların bakıldığı yerlerdir. Çocukların psikolojik, bilişsel, fiziksel ve sosyal gelişimine yardımcı olan yatılı bakım kurumlarıdır. Çocuk yuvalarının iyileştirme ve bakım çalışmaları sayesinde geliştirilmiş ve daha modern hale getirilmiştir. Ranza sisteminin ve yatakhane sisteminin yerine tekli yataklar ve oda sistemi yer almıştır. Odalarda kalan çocuk kapasitesi 10-15 arasında iken 2-4 kişilik oda sistemine geçilmiştir. Duvarlara çeşitli resim, ayna ve motifler asılarak çocukların kendilerini ev ortamında hissetmeleri amaçlanmaktadır. Çocukların eğitimleri ile ilgilenmek ve fiziksel ihtiyaçlarının sağlanması için kendileriyle ilgilenen personel verilmektedir. Eğitim hizmetlerinde personel, temizlik hizmetlerinden ayrılmıştır. Daha kapsamlı çalışılması amaçlanan

¹ T.C., Resmî Gazete, Çocuk Koruma Yasası, S. 5395, 2005, Madde. 5,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>, (3.9.2018)

personel çocukların ihtiyaçlarıyla daha yakından ilgilenen uzman kişilerden oluşmaktadır.

Çocukların mahkeme kararıyla yuvaya yerleştirilmelerinde iki önemli noktaya dikkat edilmektedir. İlk olarak çocukların aileleriyle aynı ilde yer almalarıdır. Çocukların kendi çevrelerinden tamamen koparılmamaları gerekmektedir. Çocuklar öncelikli olarak kendi bulundukları ilde kendilerine uygun bir yuvaya yerleştirilir. Çocuğun aileden alınarak yuvaya yerleştirilmesi çocuk için olumsuz etkilere yol açacaktır. Etkilerin azaltılması için çevre ve mekanla olan iletişimin bir ölçüde devam ettirilerek azaltılmaya çalışılır.¹ Çocukların bulundukları ilde çocukların yerleştirilebileceği yuva bulunmama durumunda yönetmeliğin 15. Maddesi uyarınca çocuklar uygun olan başka bir ile aktarılır.

İkinci göz önünde bulundurulacak durum kardeşlerin durumudur. Kardeşlerin imkanlar doğrultusunda bir arada tutulmasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Parçalanmış aile çocukları bu durumdan çok fazla olumsuz etkilenmektedirler. Olumsuz etkileri en aza indirmek için kardeşlerin bir arada bulunması önemli bir etmendir. Kardeşlerin bir arada bulunması aralarındaki bağı devam ettirmelerine olanak sağlamaktadır.²

2.3.2. Çocuk Evleri Sitesi

Çocuk Evleri Sitesi korunmaya muhtaç olan çocukların bakımında kullanılan yatılı bakım modellerinden birisidir. İllerin sosyo-ekonomik durumuna göre oluşturulan ev sistemidir. Evlerin hastaneye yakın olması, eğitim kurumlarına yakınlığı ve bulunduğu ortamın çocuk yetiştirmeye uygunluğu gibi çeşitli faktörlere bakılır.

Çocuk evlerinde 5-8 arası çocuk kalabilmektedir. Çocukların evde temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir sistem bulunmaktadır. Çocuklar kendi aralarında yardımlaşarak işlerini yapmakta ve geleceğe umutla bakabilen bir düzeye gelmeleri öngörülmektedir. Çocuk evleri modeliyle çocuklar toplumun içinden birer parça

¹ E. Gönül, Korunmaya Muhtaç Çocuklar: Çocuk Yuvalarında Bir Araştırma, Ankara, 1995, s.55.

² Gönül, ss.55-56

olarak toplumdan uzaklaşmamaktadırlar. Çocuk evlerinde çocuklar arasında yaş aralığının en büyük çocukla en küçük çocuk arasında üç yaş olmasına dikkat edilmektedir. Çocukların kardeş olmaları durumunda yaş farkına bakılmamaktadır.¹

Çocuk Evleri Sitesinde çocukların yurtlardaki gibi tabelayla isimlerinin belirtilmediği kendilerine ait bir yaşama alanının oluşturulmasıdır. Çocukların evlere giriş çıkışında herhangi bir tabela ya da belirteç bulunmamaktadır. Ev kapsamında çocukların kendilerine ait zaman geçirebilecekleri yatak odaları, televizyon izleyebilecekleri oturma odaları ve mutfakları bulunmaktadır. Kendileriyle ilgilenen çalışanların yaklaşımları sayesinde kendilerini ev ortamında hissetmektedirler.

2.3.3.Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)

ÇODEM, herhangi bir nedenle suç unsurlarına bulaşmış, suç mağduru olmuş ya da çevreden gelebilecek tehlikelere karşı savunmasız olan çocukların korunmasına yönelik bir yapıdır. Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliğinin 2015 yılında resmî gazetede yayınlanmasıyla hizmete girmiştir. Psiko/sosyal desteğe ihtiyaç duyan çocuklara hizmet vermektedir.

Yönetmelikte belirtilen şekilde burada kalmakta olan çocukların her türlü bilgileri gizli tutulmaktadır. Çocukların “Çocuk Hakları Sözleşmesi” içinde barınan hakları doğrultusunda onurları kırılmadan ve rencide edilmeden hizmet edilmektedir. Destek merkezlerinde kalan çocukların özel hayatlarına saygı duyulmakta ve ailesiyle aksine bir mahkeme emri bulunmuyorsa ilişkisini sürdürmesine izin verilmektedir. Çocukların destek hizmeti sonunda ailelerine geri dönmeleri amaçlanmaktadır. Yönetmelik doğrultusunda alınacak her türlü kararın çocuklar yararına olmasına özen gösterilmektedir.²

¹ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Evleri, <https://alo144.aile.gov.tr/bilgi-bankasi/cocuk-evleri>, (7.9.2018)

² T.C., Resmî Gazete, Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, S.29310, 29 Mart 2015, <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-destek-merkezleri-yonetmeligi.pdf>, (7.9.2018)

2.3.4.Çocuk Evleri Kordinasyon Merkezleri

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün çocuk evleri çalışma usul ve esasları hakkında çıkardığı yönetmelik doğrultusunda kurulan çocuk evleri koordinasyon merkezleridir. Asıl amacı ilde bulunan çocuk evlerinin kontrolü ve düzenlenmesidir. Çalışmalar doğrultusunda kendine bağlı olan çocuk evlerine hizmet ederek yönetmeliğe uygun olarak devamını sağlar. Koordinasyon Merkezlerinde çalışacak olan personelin ilin ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmesi gerekir. Çalışacak personelin meslekleri sosyal amaçlı çalışan, psikolojik destek görevlisi, çocukların gelişimiyle ilgili uzman, sosyolog ve ders vermek için gerekli öğretmenler olarak gruplandırılır.¹

Koordinasyon merkezlerinin çalışma sorumlulukları yönetmelikte şu şekilde belirtilmiştir:

- Çocuk evlerine yerleştirilmesi gereken çocukların belirlenmesini sağlamak
- Evlere yerleştirilen çocukların eve uyum sağlaması ve kendini iyi hissetmesi için gerekli olan uygulamaları yapmak
- Çocukların aileleri ve yakınlarıyla görüşmeleri için çalışmalar yaparak görüşme süresi, sıklığı ve koşullarını ayarlamak
- Çocukların yakınlarıyla görüşme izni varsa görüşme için yer ayarlamak ve görüşmenin olmasını sağlamak
- Çocukların korunmaya muhtaçlık durumlarının devam edip etmediğini üç ayda bir defa kontrol etmek, aile ile iletişim kurarak çocukların aileyle arasındaki bağların kopmasını engellemek ve korunma durumu ortadan kalkan çocukların ailelerinin yanına yerleşmesini sağlamak
- Çocuk evlerinde kalan çocukların ziyaretlerini takip edip, ziyaretçisi olmayan çocukların yakınlarıyla iletişime geçerek ziyaret için teşvik etmek. Yakını bulunmayan çocukların uygun bulunan ailelerin yanına gönderilmesine izin vererek, çocukların toplumla bağlarının kopmamasını sağlamak,

¹ T.C., Resmî Gazete, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, S.27015 5 Ekim 2008, Madde. 4, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081005-1.htm>, (8.9.2018)

- Çocuklarla ilgili hukuksal işlemlerde yardımcı olmak ve hukuksal işlemlerini takip etmek,
- Çocuk evlerinden ayrılacak çocukların uyum programları dahilinde toplumsal yaşama hazırlanmasını sağlamak,
- Çocuklarla ilgili bütün çalışmaların özel hayatın gizliliğine uygun olarak saklanması ve düzenlenmesini sağlamak,
- Çocukların gelişimiyle ilgili raporlar düzenlemek ve raporları kayıt altına almak,
- Çocukların hastane kayıtlarını düzenlemek ve kayıt altına almak
- Evlerde çalışacak personelin özelliklerini belirlemek ve buna uygun personel politikası düzenlemek,
- Çalışacak olan personelin çalışma programını ve düzenini sağlamak
- Çalışacak olan personelin yılda en az bir kez genel muayenesini yaptırmak ve denetlemek
- Çocuk evi personelinin mesleki çalışmalar konusunda gelişimi için gerekli olan eğitimlerini almalarını sağlamak ve gerekli durumlarda personeli hizmet içi eğitimlerle takviye yapmak,
- Çocukların sağlık durumları hakkında dosyalar düzenlemek ve bunları kayıt altına almak
- Çocukların gelişimiyle ilgili etkinlikler düzenlemek. Toplumun içinde yer alması için sosyal, kültürel ve fiziksel etkinliklere çocukların katılımını sağlamak ve gerekli personeli temin etmek.
- Kendi alanında bulunan personel ve çocukların kaynaşmasını sağlamak
- Çocuk evlerinin amacına uygun çalıştığını denetlemek ve kontrol etmek
- Toplum hizmeti olarak çocuk evlerine toplumun sosyal olarak katılımını ve desteğini sağlamak,
- Katılımcıların düzenlenen aktivitelerde etkin rol oynaması sağlamak ve katılımcıların uygunluğunu denetlemektir.¹

¹ T.C., Resmî Gazete, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, S.27015 5 Ekim 2008, Madde. 5

3. ÇOCUK BAKIM ELEMANLARINDA OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Sosyal hizmetler bünyesinde çalışan çocuk bakım elemanları; sosyal yoksunluk içindeki çocukların korunma, sosyal yardım ve sağlık hizmetlerini almalarında görev almaktadırlar. Bu statüde çalışanların; adalet, dürüstlük, saygınlık, güven ile görev ve yetkilerini işi doğrultusunda kullanmaları gibi etik davranış ilkelerine uygun davranışları hitap ettikleri grup açısından oldukça önemlidir. Sosyal hizmet çalışanları, hizmet verdikleri grubun hassasiyeti açısından görevini titizlikle yerine getirmesi gerekir.

Çocuk bakım elemanlarının etik ilkeler çerçevesinde görevlerini yerine getirmeleri, hizmet verdikleri grubun gelişimine ve çalıştıkları kurumun amaçları doğrultusunda hizmet üretmesinde olumlu katkı sağlayacaktır. Çocuk bakım elemanlarının görevlerini yerine getirmede sergileyecekleri davranışlar şu şekilde sıralanabilir:

- Çalıştıkları kurumun vizyon ve misyonlarını benimseyip, görevlerini yerine getirirken bu olguları göz önünde bulundururlar.
- Görevlerine yönelik yasa, yönetmelik ve kuralları öğrenirler ve çalışmalarında uygularlar.
- Sahip oldukları bilgi, beceri, yetenek ve deneyimlerini hizmet verdikleri grubun yararına olacak şekilde kullanırlar ve bu birikimlerini meslektaşlarıyla paylaşmalıdırlar.
- Hiyerarşik yapıyı benimseyip, ast-üst ilişkilerini sevgi, saygı, güven ve iş birliği çerçevesinde yürütürler.
- Görevleri doğrultusunda mevcut materyalleri amacına uygun şekilde kullanırlar.
- Hizmet verdikleri çocukların kişilikleri üzerinde olumsuz bir etki yaratacak hiçbir davranışta bulunmazlar.
- Hizmet verdikleri kişiler arasında (din, dil, cinsiyet gibi farklılıklardan dolayı) hiçbir şekilde ayırım yapmadan tarafsız hizmet vermelidirler.

- Koruma altında bulunana çocuklara veya müracaatçılara karşı duygusal veya fiziksel hiçbir istismarda bulunamazlar. Bu tür bir davranış sadece görevden kaynaklı bir etik davranış kuralı değil insanlığın bir gereği olarak hiçbir şekilde ve hiçbir kimseye karşı sergilenmemesi gereken bir davranıştır.¹

4. ÇOCUK BAKIM ELEMANLARININ GÖREV ve SORUMLULUKLARI

Sosyal hizmetlerde çocukların sosyo-gelişimleri açısından çocuk bakım elemanları etkili bir rol üstlenmektedir. Çocuk bakım elemanlarının görev ve sorumluluklarına ilişkin bilgilere alttaki alt başlıklarda yer verilmiştir.

4.1. Çocuk Bakım Elemanlarının Görevleri

Sosyal Hizmetler Görevlisinin Görevleri: Sosyal hizmet görevlisi, korunmaya muhtaç çocuklar için gözlem raporu hazırlar ve uyum için gerekli programın hazırlanmasına yardımcı olur. Ayrıca, kurum yetkililerince verilen önemli görevlerde yer almalı ve kuruma yarar sağlayacak faaliyetlerde bulunmalıdır.

Psikoloğun Görevleri: Gerekli yetiştirme programlarını ve çocukların sağlıklı bir karakter geliştirebilmeleri için gerekli yolları belirleme görevini üstlenmişlerdir. Bireysel eğitime ihtiyaç duyan çocukları belirleyerek, bu çocuklara yönelik gerekli eğitim çizelgelerini ve yöntemleri belirlemelidir. Gerekli durumlarda daha üst hastane ve birimlere sevkini sağlamalıdır. Kurumca verilen diğer görev ve sorumlulukları yerine getirmeli ve bu görevlerde etkin rol almalıdır.

Çocuk Gelişim Uzmanlarının Görevleri: Çocukların gelişim süreçlerini yakından takip etmelidir. Bu sürece uygun test, analiz ve değerlendirmelerde bulunup, gelişmeleri rapor etmelidir. Çocukların topluma hazırlanmasında, iyi birey olmaları ve iyi alışkanlıklar edinmelerini sağlayacak faaliyetlerde bulunmalıdır. Çocukların

¹ T.C. Resmi Gazete, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Yuvaları Yönetmeliği, S. 23576, 07.01.1999, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4436&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, (11.9.2018)

gelişiminde ilgili çalışanlarla iş birliği içinde olmalı ve çocukların gelişimi için destek faaliyetleri uygulanmasını sağlamalıdır. Bu uygulamalara yönelik raporlama yapmalıdır. Ayrıca, kurumca verilen diğer görev ve sorumlulukları yerine getirmeli ve bu görevlerde etkin rol almalıdır.

Öğretmenlerin Görevleri: Öğretmenler, çocukların okula gelmelerini, ders çalışmalarını ve kendi sorumluluklarını almalarını sağlamalıdır. Çocukların özellikle okulla ilgili yaşadıkları sıkıntıları çözmelerinde onlara destek olmalıdır. Okul başarılarını yakından takip edip, başarılarını artırıcı çalışmalarda bulunmalıdır. Ayrıca, kurumca verilen diğer görev ve sorumlulukları yerine getirmeli ve bu görevlerde etkin rol almalıdır.

Çocuk Eğitimcisinin Görevleri: Çocuk eğitimcisi, çocuk evlerinde gündelik işlerin işleyişini takip etmek ve yapılması gerekenlerde faaliyet göstermekle görevlidir. Çocukların kendilerine ait öz bakım ihtiyaçlarını gidermelerine yardımcı olmalı ve gerekli eğitimleri almalarını sağlamalıdır. Yaşam alanındaki beslenme ihtiyaçlarının sağlanmasına yardımcı olmalı ve gerekli titizliğin gösterilmesini sağlamalıdır. Kurumca verilen diğer görev ve sorumlulukları yerine getirmeli ve bu görevlerde etkin rol almalıdır.

Hemşire ve Sağlık Çalışanının Görevleri: Salgın şüphesi olan durumlarda gerekli kuruluşlarda iletişime geçerek iş birliği içinde salgının önlenmesini sağlama görevini üstlenmektedirler. Beklenmeyen acil durumlarda müdahale etmek ve durumun ortadan kalkması için gerekli olan önlemleri almakla görevlidirler. Ayrıca, kurumca verilen diğer görev ve sorumlulukları yerine getirmeli ve bu görevlerde etkin rol almalılardır.

Bakıcı Anne-Baba Elemanının Görevleri: Çocukların gerekli öz bakım becerilerini kazanmalarını sağlamak ve çocuklara bu konularda yardımcı olmakla görevlidirler. Çocukların yemekleriyle ilgilenmeli ve yetersiz beslenen çocuklara yardımcı olmalıdırlar. Çocuklara günlük yaşamları ile ilgili danışmanlık etmeli ve

günlük yaşam becerilerini kazanmalarını sağlamalıdır. Ayrıca kurumca verilen diğer görev ve sorumlulukları yerine getirmeli ve bu görevlerde etkin rol almalıdır.¹

4.2. Çocuk Bakım Elemanlarının Sorumlulukları

Sosyal Hizmetler Görevlisinin Sorumlulukları: Sosyal hizmet görevlisi, korunmaya ihtiyacı olan çocukların ailelerini ve akrabalarını incelemek, bu kişiler hakkında rapor hazırlamak ve gerekli sosyal incelemeleri tamamlamaktan sorumludur. Çocukların korunmaya ihtiyaçlarının bittiğinde toplum hayatına hazır olmaları için gerekli psikolojik ve sosyal ilerlemesini inceleyip, gerekli durumlarda yönetmeliğe uygun olarak sorunlara çözüm getirmelidir. Çalışanlar her konuda sorumlu amirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Psikoloğun Sorumlulukları: Psikolog, korunmaya muhtaç çocukların bilişsel, psikolojik durumları, yetenekleri, ilgi duydukları alanlar ve istedikleri mesleklere ait test, uygulama ve teknikleri hazırlayıp, uygulama sorumluluğunu üstlenmelidir. Çocukların aile ihtiyacını göz önüne bulundurarak, bu durumun etkilerini en aza indirmeye yönelik çalışmalarda bulunmalıdır. Çalışanlar her konuda sorumlu amirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Çocuk Gelişim Uzmanlarının Sorumlulukları: Çocuk gelişim uzmanı, çocukların bireysel özelliklerini göz önüne alarak çocuklara uygun eğitim ve öğretim programları hazırlanmasından sorumludur. Çocukların gelişimlerini yakından takip edip, bireysel eğitime ihtiyaç duyan çocukları belirlemelidir. Diğer birimlerle iş birliği kurup, destek alarak bu çocuklar için uygun eğitim programlarının hazırlanmasını sağlamalıdır. Çalışanlar her konuda sorumlu amirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Öğretmenlerin Sorumlulukları: Öğretmen, çocukların istekleri doğrultusunda yeteneklerine göre alanlara yönlendirmek ve yeteneklerini ortaya çıkarıcı sportif, kültürel ve sosyal faaliyetler düzenlemekle sorumludur. Çocukların

¹ T.C. Resmi Gazete, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Yuvaları Yönetmeliği, S. 23576, 07.01.1999, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4436&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, (11.9.2018)

ilgi alanları, yetenekleri ve isteklerini değerlendirerek eğitim kurumlarını seçmelerine yardımcı olmalıdır. Çocukların iyi eğitim almaları için uygun eğitim raporlarını ve programlarını hazırlamalı ve uygulamalıdır. Çalışanlar her konuda sorumlu amirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Çocuk Eğitimcisinin Sorumlulukları: Çocuk eğitimcisi, çocukların yaşam alanlarının temizliğini, kontrolünü ve düzenin sağlanmasından sorumludur. Çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimini yakından takip etmeli ve bu alanda gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. Ayrıca, çocuklar için hazırlanan eğitim programlarının günlük olarak uygulanmasını sağlamalı ve takibini yapmalıdır. Çalışanlar her konuda sorumlu amirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Hemşire ve Sağlık Çalışanın Sorumlulukları: Çocukların sağlık durumlarını takip altına alması, gerekli durumlarda yetkili kuruluşlarla iş birliği sağlanması ve çocukların aşı ve sağlık ihtiyaçlarının düzenli giderilmesini sağlanmasından sorumludurlar. Çocukların sağlık gelişimlerine ait raporları tutmalı, kontrollerini yapmalı ve bu işlemlerin raporlanmasını sağlamalıdır. Çalışanlar her konuda sorumlu amirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir

Bakıcı Anne-Baba Elemanının Sorumlulukları: Çocukların yaşam alanlarının kontrolünü ve düzenini sağlamak ve çocukların sağlıklı bir ortamda yaşamları için gerekli düzenlemeleri yapmakla sorumludurlar. Çocukların ihtiyaçlarıyla ilgilenmeli ve onlara bu konuda destek olmalıdırlar. Çalışanlar her konuda sorumlu amirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir.¹

¹ T.C., Resmî Gazete, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, S.27015, 5 Ekim 2008, Madde. 6

SONUÇ

Çocuklar geleceğin şekillenmesinde oldukça önemli bir rol üstlenmektedirler. Bunun için çocukların gelişimi konusu üzerinde durulmalı ve bu alanda en etkili yöntemler belirlenerek, en iyi şekilde uygulanmalıdır. Bu çalışmada koruma ve bakım altındaki çocukların psiko-sosyal gelişmeleri ele alınmış olsa da ailesi yanında olmasına rağmen korumaya ve bakıma muhtaç olabilecek çocuklarda göz ardı edilmemelidir. Ancak ailesi olmayan ya da çeşitli sebeplerden dolayı ailesiyle yaşamayıp sosyal hizmetler bünyesinde bulunan çocuklar daha hassas ve özel ilgiye muhtaçtırlar. Bu çocukların doğru bir şekilde yönlendirilmesi ile kendilerine ve yaşadıkları topluma faydalı birer bireye dönüşmelerine büyük bir katkı sağlamış olur.

Hassas ve özel ilgiye ihtiyaç duyan bu çocuklarla birebir iletişim halinde olan çocuk bakım elemanlarına bu konuda büyük sorumluluklar düşmektedir. Çocuk bakım elemanları çocukların gelişiminde oldukça etkilidirler. Bunun için bu pozisyona getirilecek kişilerin işin gereklerini yeterince yerine getirebilecek bilgi, beceri ve deneyime sahip olması gerekir. İlgili kurumlar personel seçimini ve görevlendirmeyi yaparken bu kriterleri göz önünde bulundurursa, hizmet alanların ve kurumun çıkarlarının korunmasına olanak tanır.

Çocuk bakım elemanları, ilgili kanun ve yönetmelikler ile görev ve sorumluluklarını öğrenmeli ve buna uygun şekilde görevlerini yerine getirmelidir. İlgili kurumun, çalışanlarının görevlerini ne ölçüde yerine getirdiği konusunda gerekli denetimleri yapıp, eksikliklerin giderilmesi konusunda gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlama gibi sorumluluklarını yerine getirmesi, sosyal hizmetlerin uygun şekilde sunulmasını sağlar. Çocuk bakım elemanlarının kendilerini geliştirmeleri için teşvik edilmeleri veya gerekli eğitim programlarının düzenlenmesi çalışanların farkındalık kazanmasını sağlayabilir. Ayrıca çalışanların performansına etki edebilecek etmenlerin (kişisel problemleri, özellikleri, iş doyumlulukları, motivasyonları ve örgütsel bağlılıkları gibi...) araştırılması ve çalışanların işlerini daha iyi nasıl yerine getirebileceklerine dair çözüm yolları geliştirilip, uygulanmalıdır. Bu etmenlerden herhangi birisi yüzünden kendini işine yeterince veremeyen bir

Çalışanın, hitap ettiği gruba iyi bir hizmet sunabilmesi mümkün değildir. Çalışanların sorunlarının giderilmesi veya görev yerinin değiştirilmesi gibi önlemler alınabilir.

Bu çalışmada koruma ve bakım altında bulunana çocukların psiko-sosyal gelişimleri üzerinde ocuk bakım elemanlarının sosyal sorun çözme becerilerinin rolü ele alınmıştır. Ulusal çalışmalarda birebir bu konuyu konu alan bir çalışma olmadığından dolayı özgünlük taşıdığı söylenebilir. Sosyal sorun çözme; kişilerin yaşamlarında karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma yöntemi geliştirmeleridir. Genel olarak, kişinin sahip olduğu kişisel özellikleri ve deneyimleri sosyal sorun çözmeyi doğrudan etkileyen etmenlerdir. Kişisel zellikler tamamen olmasa da kişinin özel çabası sonucu geliştirilebilir. Kişi kendi deneyimlerinin yanı sıra iyi bir gözlemci olarak çevresindeki kişilerin deneyimleriyle de kendini bu yönde geliştirebilir.

İyi bir sosyal problem çözücü olan ocuk bakım elemanları, sorumluluğu altındaki çocukların psiko-sosyal gelişimlerine de olumlu katkı sağlayacaklardır. Hem karşılaşılan bir sorunu en iyi şekilde kontrol altına alıp, neden olabileceği olumsuzlukları ortadan kaldırır hem de iletişim halinde olduğu çocukların sorunlarla nasıl başa çıkabileceklerine dair örnek teşkil eder. Ayrıca bu yeteneğe sahip çalışanların bakımı altında olan çocukların kendilerini güvende hissetmeleri de sağlanabilir. Sosyal problem çözme becerisine sahip olmayan ocuk bakım elemanı, çalışma ortamlarında oluşan herhangi bir karmaşıklığı yardım almadan düzeltmez. Böyle bir ortamdaki çocukların kendilerine ve çevresindekilere olan güven duyguları sarsılır. Bu durumda hayatların da karşılaşacakları sorunlara karşı endişe duygusu geliştirmelerine neden olabilir.

Bu alışma sonucunda belirlenen öneriler şu şekildedir:

- ocuk bakım elemanı görevine getirilecek kişilerin göreve uygunlukları denetlenmelidir.
- ocuk bakım elemanı pozisyonunda çalışanların görevlerini yeterince yerine getirip, getirmedikleri denetlenmelidir.
- ocuk bakım elemanlarının kendilerini geliştirme konusunda teşvik edilmesi, hatta gerekli eğitim programlarının düzenlemesi gerekir.

- Çocuk bakım elemanlarının korunmaya ve bakıma muhtaç çocuklar üzerindeki etkisine dair daha fazla çalışma yapılmalıdır. Etkili oldukları yönler belirlenerek, ilgili kurumlarda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Geleceğin şekillenmesinde etkili bir role sahip olan çocukların en iyi şekilde yetişmesi için ilgili kurumların sürekli olarak gelişime ve değişime açık olması ve bu alanda gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adair, J., Karar Verme ve Problem Çözme (Çev. N. Kalaycı). Ankara, 2000
- Akıntürk, T., Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku, C. 2, Ankara, 2004
- Aydoğdu, M., Çağdaş Hukuki Gelişmeler Işığında Evlat Edinme, İzmir, 2006
- Baki, A., Kuramdan Uygulamaya Matematik Eğitimi, Ankara, 2008
- Balkar, S., “Türk Hukukunda Evlat Edinme,” Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 2, İstanbul, 2002
- Balo, Y.S., Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması, Ankara, 2005
- Binbaşioğlu, C., Eğitim Psikolojisi, Ankara, 1995
- Bingham, A., Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi (Çev. A.F. Oğuzkan), İstanbul, 2004
- Çam, S., “Öğretmenlik Formasyonu Eğitimi Programının Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerisi Algılarına Etkisi,” Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 1997
- Çam, S.-Tümkaya, S., “Kişilerarası Problem Çözme Envanteri Lise Öğrencileri Formu’nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması,” Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C.5, S.2, 2008, ss.1-17.
- Cılga, İ., Türkiye’de Çocuk Hakları Çalışmaları, Ankara, 1999
- Çilingir, A., Fen Lisesi İle Genel Lise Öğrencilerinin Sosyal Becerileri ve Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırması, ATAÜ, SBE, YYLT, Erzurum, 2006
- Demircan, Y., Beden Eğitimi Öğretmenlerinin, Problem Çözme Becerileri Karar Verme Stilleri ve Örgütsel Bağlılık Düzeyleri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, YYLT, Trabzon, 2018, s.7

- D'Zurilla, T.J.-Nezu, A.M., Problem-Solving Therapy: A Social Competence Approach To Clinical Intervention (2nd ed.). New York: Springer, 1999
- D'Zurilla, T.J.-Nezu A.M.-Maydeu-Olivares A., Social problem solving: Theory and Assessment. In E.C. Chang, T.J. D'Zurilla, L.J. Sanna (Eds.), Social Problem Solving: Theory, research, and training. Washington, D.C. American Psychological Association, 2004
- Donald, H.V., Problem Çözümünde Yaratıcılık, (Çev. Ş. Doğan), İstanbul, 1993
- Ekşi, A., Çocuk Genç ve Ana-babalar, Ankara, 1990
- Eskin, M., Temel Kavram ve Tanımlar: Sorun Çözme Terapisi, Ankara, 2009
- Gelbal, S., “Problem Çözme,” Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. S.6, 1991
- Genç, Y., Problem Çözme Teknikleri, 2016, <https://slideplayer.biz.tr/slide/10287646/>, (24. 01. 2019)
- Gökbüzoğlu, B., Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, MÜ, EBE, YYLT, İstanbul, 2008
- Gönül, E., Korunmaya Muhtaç Çocuklar: Çocuk Yuvalarında Bir Araştırma, Ankara, 1995
- Güçlü, N., “Lise Müdürlerinin Problem Çözme Becerileri”, Milli Eğitim Dergisi, C.1, S.160, 2003
- Güner, P., “Sorunlarla Etkili Baş Etme Yolu,” ATAÜ, Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, C.3, S.1, 2000
- Kahraman, F., Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti (Sakarya ve Kocaeli Örneği), Sakarya Üniversitesi, SBE, YYLT, Sakarya, 2007
- Koşar, N., Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı, Ankara, 1992

- Kök, A., Hemşirelerde Problem Çözme ve İletişim Becerilerinin Değerlendirilmesi (Denizli İli Örneği), Okan Üniversitesi, SABE, YYLT, İstanbul, 2016
- Küçükkurt, M., Ailenin Psikolojik (Moral) Fonksiyonu, Türkiye Aile Yıllığı, Ankara, 1990
- Oğuzkan, F., Orta Dereceli Okullarda Öğretim, Amaç İlke, Yöntem ve Teknikler, Ankara, 1988
- Onur, B., Anılardaki Aşklar Çocukluğun ve Gençliğin Psikoseksüel Tarihi, İstanbul, 2005
- Onur, B., Çocuk Tarih ve Toplum, Ankara, 2007
- Öğülmüş, S., Kişiler Arası Problem Çözme Becerileri ve Eğitimi, Ankara, 2001
- Öztürk, E., Çocuk Evleri Sitesinde Çalışan Bakım Elemanlarının Problem Çözme Becerileri, Öğrenilmiş Güçlülük ve Çocuk Sevme Düzeyleri Arasındaki İlişki (Ankara İli Örneği), AÜ, SABE, Ankara, 2018, s.21
- Postman, N., Çocukluğun Yok Oluşu, (Çev. K. İnal), Ankara, 1995
- Saygılı, H., Problem Çözme Becerisi ile Sosyal ve Kişisel Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, ATAÜ, SBE, YYLT, Erzurum, 2000
- Seyyar, A., Manevi Sosyal Hizmetler, İstanbul, 2008
- Soyer, M.- Bilgin, A., “Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Problem Çözme Beceri Algıları,” Uluslararası Eğitimde Yeni Eğilimler Konferansı ve Etkileri, 11-13 Kasım, Antalya, 2010
- Sungur, N., Yaratıcı Düşünce, İstanbul, 1997
- Şahin, Ç., “Problem Çözme Becerisinin Temel Felsefesi”, Kazım Karabekir, Eğitim Fakültesi Dergisi, S.10, 2004
- Şirin, M.R., Dersimiz Çocuk, İstanbul, 2006

- Tan, M., “Çocukluk, Dün ve Bugün”, Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu, (Editör: B. Onur), 23-24 Nisan 1993, İstanbul, 1994
- Tanıl, K., Problem Çözme ve Karar Verme Teknikleri, 2013
- Tarımeri, N., Çocuk Koruma (ma) Kanunu, Ankara, 2007
- Taylan, S., Heppner’ in Problem Çözme Envanterini Uygulama, Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışmaları, AÜ, SBE, YYLT, Ankara, 1990
- Tezel, A.-Arslan, S.-Topal, M.-Aydoğan, Ö.-Koç, Ç.-Şenlik, M., “Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi”, ATAÜ, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, Erzurum, 2009
- Tunç A.-Kıyak M., “Bir Kamu Hizmet Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Problem Çözme Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, VII. Ulusal Sağlık Kuruluşları Yönetimi Kongresi Bildiri Kitabı, 2009
- Ülgen, G., Kavram Geliştirme- Kuramlar ve Uygulamalar, Ankara, 2001
- Ünal, V., “Dünden Bugüne Kültürümüzde Koruyucu Aile Hizmetleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler,” Türk Araştırmaları Dergisi, C.10, S.6, 2015
- Yolcuoğlu, İ., “Sosyal Çalışma ve Çocuğun İyilik Hali”, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, C.20, S.1, Nisan 2009
- Yörükoğlu, A., Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, İstanbul, 2000
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Evleri, <https://alo144.aile.gov.tr/bilgi-bankasi/cocuk-evleri>, (7.9.2018)
- Türk Medeni Kanun’u, S.4721, 2001, <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/kanunlar/4721-sayili-turk-medeni-kanunu.pdf>, (5.9.2018)

T.C., Resmi Gazete, Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, S.29310, 29 Mart 2015,
<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/yonetmelikler/cocuk-destek-merkezleri-yonetmeli.pdf>, (7.9.2018)

T.C., Resmi Gazete, Çocuk Koruma Yasası, S. 5395, 2005, Madde. 3,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>, (3.9.2018)

T.C., Resmi Gazete, Koruyucu Aile Yönetmeliği, S.28497, 14 Aralık 2012, Madde. 8,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm>, (4.9.2018)

T.C., Resmi Gazete, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, S.27015 5 Ekim
2008, Madde. 4, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081005-1.htm>, (8.9.2018)

T.C. Resmi Gazete, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Yuvaları
Yönetmeliği, S. 23576, 07.01.1999,
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4436&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, (11.9.2018)

UNICEF, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme,
https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html, (4.9.2018)

....., <https://cucumber.io/blog/2014/10/21/the-two-modes-of-thought-you-need-for-bdd>, (09.09.2018)

....., <https://www.guncelpsikoloji.net/ogrenme-psikolojisi/kutudaki-fare-olmaktan-ote-sosyal-bilissel-kuram-h6072.html>, (09.09.2018)

....., <https://slideplayer.biz.tr/slide/2790385/>, (10.09.2018)

....., <http://www.turkhukuk sitesi.com/mevzuat.php?mid=5529>, (6.9.2018)

EK

Kanun

Çocuk Koruma Kanunu

Kanun No. 5395

Kabul Tarihi: 3.7.2005

BİRİNCİ KISIM

Amaç, Kapsam, Temel İlkeler, Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Tanımlar ve Temel İlkeler

Amaç

MADDE 1. — (1) Bu Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2. — (1) Bu Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usûl ve esaslarına, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsar.

Tanımlar

MADDE 3. — (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda,

1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,

2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu,

b) Mahkeme: Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerini,

c) Çocuk hâkimi: Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimini,

d) Kurum: Bu Kanun kapsamındaki çocuğun bakılıp gözetildiği, hakkında verilen tedbir kararlarının yerine getirildiği resmî veya özel kurumları,

e) Sosyal çalışma görevlisi: Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını,

İfade eder.

Temel ilkeler

MADDE 4. — (1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,

e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde çalışmaları,

f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usûl izlenmesi,

g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,

h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,

i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,

j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,

k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,

l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınması,

İlkeleri gözetilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Koruyucu ve destekleyici tedbirler

MADDE 5. — (1) Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya,

Yönelik tedbirdir.

(2) Hakkında, birinci fıkranın (e) bendinde tanımlanan barınma tedbiri uygulanan kimselerin, talepleri hâlinde kimlikleri ve adresleri gizli tutulur.

(3) Tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılmaması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir. Bu fıkranın uygulanmasında, çocuk hakkında birinci fıkrafta belirtilen tedbirlerden birisine de karar verilebilir.

Kuruma başvuru

MADDE 6. — (1) Adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.

(2) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı derhâl yapar.

Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması

MADDE 7. — (1) Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir.

(2) Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir.

(3) Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir.

(4) Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir.

(5) Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir.

(6) Tedbirin uygulanması, onsekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir.

(7) Mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir.

Tedbirlerde yetki

MADDE 8. — (1) Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun menfaatleri bakımından kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince alınır.

(2) Tedbir kararlarının uygulanması, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç üçer aylık sürelerle incelettirilir.

(3) Hâkim veya mahkeme; denetim memurları, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimselerin, tedbir kararını yerine getiren kişi ve kuruluşun temsilcisi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re'sen çocuğa uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek kaldırabilir, süresini uzatabilir veya değiştirebilir.

Acil korunma kararı alınması

MADDE 9. — (1) Derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde çocuk, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için Kurum tarafından çocuğun Kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir.

(2) Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebilir. Bu süre içinde Kurumca çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Kurum, yaptığı inceleme sonucunda, tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun, ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tarafından karar verilir.

(3) Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep eder.

Bakım ve barınma kararlarının yerine getirilmesi

MADDE 10. — (1) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından, kendisine intikal eden olaylarda gerekli önlemler derhâl alınarak çocuk, resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbiri

MADDE 11. — (1) Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır.

Akıl hastalığı

MADDE 12. — (1) Suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 31 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.

Tedbir kararlarında usûl

MADDE 13. — (1) Bu Kanunun 7 nci maddesinin yedinci fıkrasında öngörülen durumlar hariç olmak üzere, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmaksızın tedbir kararı verilir. Ancak, hâkim zaruret gördüğü hâllerde duruşma yapılabilir.

(2) Tedbir kararının verilmesinden önce yeterli idrak gücüne sahip olan çocuğun görüşü alınır, ilgililer dinlenebilir, çocuk hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenebilir.

Kanun yolu

MADDE 14. — (1) Bu Kanun hükümlerine göre, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıktır. İtiraz, 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun itiraza ilişkin hükümlerine göre en yakın çocuk mahkemesine yapılır.

İKİNCİ KISIM

Soruşturma ve Kovuşturma

BİRİNCİ BÖLÜM

Soruşturma

Soruşturma

MADDE 15. — (1) Suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır.

(2) Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.

(3) Cumhuriyet savcısı soruşturma sırasında gerekli görüldüğünde çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilir.

Çocuğun gözaltında tutulması

MADDE 16. — (1) Gözaltına alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulur.

(2) Kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde çocuklar, gözaltına alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur.

İştirak hâlinde işlenen suçlar

MADDE 17. — (1) Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür.

(2) Bu hâlde de çocuklar hakkında gerekli tedbirler uygulanmakla beraber, mahkeme lüzum gördüğü takdirde çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir.

(3) Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi hâlinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verilebilir. Bu takdirde birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür.

Çocuğun nakli

MADDE 18. — (1) Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi

MADDE 19. — (1) Fiil için kanunda öngörülen cezanın üst sınırı üç aydan fazla ve iki yıla kadar (iki yıl dâhil) hapis cezasını veya adli para cezasını gerektirir ise, Cumhuriyet savcısı tarafından deliller toplandıktan sonra şüpheli hakkında açılacak kamu davası;

a) Çocuğun daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması,

b) Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi hâlinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi,

c) Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması,

d) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,

Koşullarının birlikte gerçekleşmesi hâlinde, beş yıl süreyle ertelenebilir. Bu fıkranın (d) bendindeki koşul çocuğun ailesinin veya kendisinin ekonomik durumunun elverişli olmaması hâlinde aranmayabilir.

(2) Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararın uygulanması, çocuk hâkiminin onamasına bağlıdır. Bu husustaki karar beş gün içinde verilir.

(3) Erteleme süresi içinde işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm olmadığı takdirde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.

(4) Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi hâlinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir.

(5) Fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmamış çocuk bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının üst sınırı üç yıl (üç yıl dâhil) olarak uygulanır.

Adli kontrol

MADDE 20. — (1) Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesinde sayılanlar ile aşağıdaki tedbirlerden bir ya da birkaçına karar verilebilir:

- a) Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.
- b) Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek.
- c) Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak.

(2) Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağının anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir.

Tutuklama yasağı

MADDE 21. — (1) Onbeş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez.

İKİNCİ BÖLÜM

Kovuşturma

Duruşma

MADDE 22. — (1) Çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir.

(2) Mahkeme veya hâkim, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurabilir.

(3) Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmeyebilir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması

MADDE 23. — (1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda belirlenen ceza, en çok üç yıla kadar (üç yıl dâhil) hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir.

(2) Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilebilmesi için gerekli koşullar şunlardır:

- a) Çocuğun daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması.
- b) Çocuğun yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaat gelmiş olması.
- c) Çocuk hakkında, kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları itibarıyla bir cezaya hükmedilmesine gerek görülmemesi.

d) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi. Suçun işlenmesiyle kamunun uğradığı zarar miktarının belirlenememesi hâlinde, mahkemece takdir edilecek bir miktarda paranın bir defada Maliye veznesine yatırılması. Ancak bu koşul, çocuğun ailesinin veya kendisinin ekonomik durumunun elverişli olmaması hâlinde aranmayabilir.

(3) Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi hâlinde, çocuk, beş yıl süreyle denetimli serbestlik tedbirine tâbi tutulur. Bu süre içinde çocuğun bir eğitim kurumuna devam etmesine, belli yerlere gitmekten yasaklanmasına, belli yerlere devam etmek hususunda yükümlü kılınmasına ya da takdir edilecek başka yükümlülüğü yerine getirmesine karar verilebilir. Denetim süresi içinde dava zamanaşımı durur.

(4) İkinci fıkranın (d) bendinde belirtilen koşulun yerine getirilememesi hâlinde; denetimli serbestlik süresince sanığa aşağıdaki yükümlülüklerden biri yüklenerek, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilir:

a) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aylık taksitler hâlinde ödenerek tamamen giderilmesi.

b) Suçun işlenmesiyle kamunun uğradığı zarar miktarının belirlenememesi hâlinde, mahkemece takdir edilecek miktarda paranın aylık taksitler hâlinde Maliye veznesine yatırılması.

(5) Denetimli serbestlik süresi içinde işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm olmadığı ve yükümlülükler uygun davranıldığı takdirde, davanın düşmesine karar verilir.

(6) Çocuğun denetimli serbestlik süresi içinde işlediği hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç nedeniyle mahkûm olması veya yükümlülüklerine aykırı davranması hâlinde, mahkeme geri bıraktığı hükmü açıklar. Ancak mahkeme, yükümlülüklerin yerine getirilme durumunu göz önünde bulundurarak, çocuk hakkında belirlenen cezada yarı oranına kadar indirim yapabilir.

(7) Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına itiraz edilebilir.

(8) Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi hâlinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir.

Uzlaşma

MADDE 24. — (1) Suça sürüklenen çocuklarla ilgili olarak uzlaşma, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetle bağlı olan veya kasten işlenen ve alt sınırı iki yılı aşmayan hapis veya adlî para cezasını gerektiren ya da taksirle işlenen suçlarda uygulanır.

(2) Suç tarihinde onbeş yaşını doldurmayan çocuklar bakımından, birinci fıkrada öngörülen hapis cezasının alt sınırı üç yıl olarak uygulanır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mahkemeler ve Cumhuriyet Savcılığı

BİRİNCİ BÖLÜM

Mahkemelerin Kuruluş, Görev ve Yetkisi

Mahkemelerin kuruluşu

MADDE 25. — (1) Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşur. Bu mahkemeler her il merkezinde kurulur. Ayrıca, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulabilir. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz. Mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet savcıları, çocuk mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilirler.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Bu mahkemeler bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek

Kurulunun olumlu görüşü alınarak kurulur. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk ağır ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır.

Mahkemelerin görevi

MADDE 26. — (1) Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar.

(3) Mahkemeler ve çocuk hâkimi, bu Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir.

(4) Çocuklar hakkında açılan kamu davaları, Kanunun 17 nci maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu Kanunla kurulan mahkemelerde görülür.

Mahkemelerin yargı çevresi

MADDE 27. — (1) Çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarıyla belirlenir.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adlî yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır.

(3) Coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesine Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir.

Hâkimlerin atanmaları

MADDE 28. — (1) Mahkemelere, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adlî yargıda görevli, tercihan çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır.

(2) Atamalarda istekli olanlarla daha önce bu görevlerde bulunmuş olanlara öncelik tanınır.

(3) Herhangi bir nedenle görevine gelemeyen hâkimin yerine bu hâkim görevine başlayıncaya veya Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca yetkilendirme yapılıncaya kadar o yerdeki hâkimlerden hangisinin bakacağı, birinci fıkrada aranan nitelikler de gözetilerek adlî yargı adalet komisyonu başkanınca belirlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyet Savcılığı ve Kolluk

Cumhuriyet savcılığı çocuk bürosu

MADDE 29. — (1) Cumhuriyet başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kurulur. Cumhuriyet başsavcısınınca 28 inci maddenin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri haiz olanlar arasından yeterli sayıda Cumhuriyet savcısı, bu büroda görevlendirilir.

Çocuk bürosunun görevleri

MADDE 30. — (1) Çocuk bürosunun görevleri;

a) Suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek,
b) Çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak,

c) Korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmek,

d) Bu Kanunla ve diğer kanunlarla verilen görevleri yerine getirmektir.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, bu görevler çocuk bürosunda görevli olmayan Cumhuriyet savcıları tarafından da yerine getirilebilir.

Kolluğun çocuk birimi

MADDE 31. — (1) Çocuklarla ilgili kolluk görevi, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilir.

(2) Kolluğun çocuk birimi, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında işleme başlandığında durumu, çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstlenen kimseye, baroya ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna, çocuk resmî bir kurumda kalıyorsa ayrıca kurum temsilcisine bildirir. Ancak, çocuğu suça azmettirdiğinden veya istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmez.

(3) Çocuk, kollukta bulunduğu sırada yanında yakınlarından birinin bulunmasına imkân sağlanır.

(4) Kolluğun çocuk birimlerindeki personeline, kendi kurumları tarafından çocuk hukuku, çocuk suçluluğunun önlenmesi, çocuk gelişimi ve psikolojisi, sosyal hizmet gibi konularda eğitim verilir.

(5) Çocuğun korunma ihtiyacı içinde bulunduğu bildirimi ya da tespiti veya hakkında acil korunma kararı almak için beklemenin, çocuğun yararına aykırı olacağını gösteren nedenlerin varlığı hâlinde kolluğun çocuk birimi, durumun gerektirdiği önlemleri almak suretiyle çocuğun güvenliğini sağlar ve mümkün olan en kısa sürede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslim eder.

Görevlilerin eğitimleri

MADDE 32. — (1) Mahkemelerde görevlendirilecek hâkimler ve Cumhuriyet savcıları ile sosyal çalışma görevlilerine ve denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğünde görevli denetim görevlilerine, adaylık dönemlerinde Adalet Bakanlığınca belirlenen esaslara uygun çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda eğitim verilir.

(2) Mahkemelere atananların, görevleri süresince, alanlarında uzmanlaşmalarını sağlama ve kendilerini geliştirmelerine yönelik hizmet içi eğitim almaları sağlanır.

(3) Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimin usûl ve esasları yönetmelikle belirlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal İnceleme

Sosyal çalışma görevlileri

MADDE 33. — (1) Adalet Bakanlığınca mahkemelere, en az lisans öğrenimi görmüş olanlar arasından yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi atanır. Atamada; çocuk ve aile sorunları ile çocuk hukuku ve çocuk suçluluğunun önlenmesi alanlarında lisansüstü eğitim yapmış olanlar tercih edilir.

(2) Mahkemelere atanan ve bu Kanun kapsamındaki tedbirleri uygulayan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda görevli sosyal çalışma görevlilerine almakta oldukları aylıklarının brüt tutarının yüzde ellisi oranında ödenek verilir.

(3) Bu görevlilerin bulunmaması, görevin bunlar tarafından yapılmasında fiilî veya hukukî bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması gibi durumlarda, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra eden birinci fıkrada öngörülen nitelikleri haiz kimseler de sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilebilirler.

(4) Hakkında sosyal inceleme yapılacak çocuğun, incelemeye tâbi tutulacak çevresi mahkemenin yetki alanı dışında ise, davayı gören mahkemenin talimatına bağlı olarak çocuğun bulunduğu yerdeki mahkemece inceleme yaptırılır. Büyükşehir belediye sınırları içinde kalan yerlerde bu inceleme, davayı gören mahkemeye bağlı olarak çalışan sosyal çalışma görevlilerince yapılabilir.

Sosyal çalışma görevlilerinin görevleri

MADDE 34 . — (1) Sosyal çalışma görevlilerinin görevi;

a) Görevlendirildikleri çocuk hakkında derhâl sosyal inceleme yapmak, hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmak,

b) Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmak,

c) Bu Kanun kapsamında mahkemeler ve çocuk hâkimleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmektir.

(2) İlgililer, sosyal çalışma görevlilerinin çalışmaları sırasında kendilerine yardımcı olmak ve çocuk hakkında istenen bilgileri vermek zorundadır.

(3) Sosyal çalışma görevlilerinin, görevleri sırasında yaptıkları ve hâkim tarafından takdir edilen masrafları Cumhuriyet başsavcılığının suçüstü ödeneğinden ödenir.

Sosyal inceleme

MADDE 35. — (1) Bu Kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulur.

(2) Derhâl tedbir alınmasını gerektiren durumlarda sosyal inceleme daha sonra da yaptırılabilir.

(3) Mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, gerekçesi kararda gösterilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Denetim

Denetim altına alma kararı

MADDE 36. — (1) Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir.

Denetim görevlisinin görevlendirilmesi

MADDE 37. — (1) Denetim altına alınan çocukla ilgili olarak denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilir. Ancak, korunma ihtiyacı olan çocuklar veya suç tarihinde onikiyaşını bitirmemiş suça sürüklenen çocuklar ile çocuğun aileye teslimi yönünde karar verilmesi hâlinde, bu çocuklar hakkında denetim görevi gözetim esaslarına göre Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilir.

(2) Görevlendirme sırasında çocuğun kişisel özellik ve ihtiyaçları dikkate alınır ve çocuğa kolay ulaşabilecek olanlar tercih edilir.

Denetim görevlisinin görevleri

MADDE 38. — (1) Denetim görevlisinin görevleri şunlardır:

a) Kararla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesi için çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamak üzere onu desteklemek, yardımcı olmak, gerektiğinde önerilerde bulunmak.

b) Çocuğa eğitim, iş, destek alabileceği kurumlar, hakları ve haklarını kullanma konularında rehberlik etmek.

c) İhtiyaç duyacağı hizmetlerden yararlanmasında çocuğa yardımcı olmak.

d) Kaldığı yerleri ve ilişki kurduğu kişileri ziyaret ederek çocuğun içinde yaşadığı şartları, ailesi ve çevresiyle ilişkilerini, eğitim ve iş durumunu, boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerini yerinde incelemek.

e) Alınan kararın uygulanmasını, bu uygulamanın sonuçlarını ve çocuk üzerindeki etkilerini izlemek, tâbi tutulduğu yükümlülüklerin yerine getirilmesini denetlemek.

f) Çocuğun gelişimi hakkında, üçer aylık sürelerle Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye rapor vermek.

(2) Denetim görevlisi, görevini yerine getirirken gerektiğinde çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse ve öğretmenleriyle işbirliği yapar.

(3) Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse çocuğun devam ettiği okul, işyeri veya çocukla ilgili bilgiye sahip kurumların yetkilileri, denetim görevlisine yardımcı olmak, görevi gereğince istediği bilgileri vermek zorundadırlar.

(4) Çocuğun yakınları denetim görevlisinin yetkilerine müdahale edemezler.

Denetim plânı ve raporu

MADDE 39. — (1) Çocuğa uygulanacak denetimin yöntemi, denetim görevlisince, sosyal incelemeyi yapan uzman veya mahkeme nezdindeki sosyal çalışma görevlisi ile birlikte, görevlendirmeyi takip eden on gün içinde hazırlanacak bir plânla belirlenir.

(2) Denetim plânı hazırlanırken;

a) Çocuk hakkında alınan tedbirin amacı, niteliği ve süresi,

b) Çocuğun ihtiyaçları,

c) Çocuğun içinde bulunduğu tehlike hâlinin ciddiyeti,

d) Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse tarafından çocuğa verilen desteğin derecesi,

e) Suça sürüklenmesi sebebiyle tedbir alınmış ise suç teşkil eden fiilin mahiyeti,

f) Çocuğun görüşü,

Dikkate alınır.

(3) Denetim plânı, mahkeme veya çocuk hâkimince onaylandıktan sonra derhâl uygulanır. Denetim görevlisi, kararın uygulama biçimi, çocuk üzerindeki etkileri ile çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimselerin veya kurumların çocuğa karşı sorumluluklarını gereğince yerine getirip getirmediği, kararın değiştirilmesini gerektirir bir durum olup olmadığı ve istenen diğer hususlarda her ay, ayrıca talep hâlinde mahkeme veya çocuk hâkimine rapor verir.

Denetimin sona ermesi

MADDE 40. — (1) Denetim, kararda öngörülen sürenin dolmasıyla sona erer. Tedbirden beklenen yararın elde edilmesi hâlinde denetim, sürenin dolmasından önce de kaldırılabilir.

(2) Denetim, çocuğun başka bir suçtan dolayı tutuklanması veya cezasının yerine getirilmesine başlanmakla sona erer.

Sosyal inceleme ve denetim raporları hakkında bilgi edinme

MADDE 41. — (1) Sosyal inceleme raporu ile denetim plânı ve raporunun birer örneğini çocuğun avukatı veya yasal temsilcisi Cumhuriyet savcısından, mahkemeden veya çocuk hâkiminden alabilir. Çocuğa raporun içeriği hakkında bilgi verilir.

(2) Ancak, çocuk ve avukatı hariç olmak üzere birinci fıkrada gösterilen kişilerin sosyal inceleme raporu ile denetim plânı ve raporu hakkında bilgi sahibi olmasının çocuğun yararına aykırı olduğuna kanaat getirilirse, bunların incelenmesi kısmen veya tamamen yasaklanabilir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Çeşitli Hükümler

Uygulanacak hükümler

MADDE 42. — (1) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde Ceza Muhakemesi Kanunu, Türk Medenî Kanunu, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile 24.5.1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümleri uygulanır.

(2) Denetim konusunda bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu hükümleri uygulanır.

Çocuğun giderleri

MADDE 43. — (1) Çocuk hakkında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının giderleri Devletçe ödenir. Ödenecek miktar mahkemece verilecek bir karar ile tespit edilir.

(2) Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre çocuğa bakmakla yükümlü olan kimsenin malî durumunun müsait olması hâlinde, Devletçe ödenen meblağın tahsili için ilgililere rücu edilir.

Kamu görevlisi

MADDE 44. — (1) Bu Kanun kapsamına giren görevlerle bağlantılı olarak kamu görevlileri hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

Kurumlar

MADDE 45. — (1) Bu Kanunun 5 inci maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden;

a) (a) ve (e) bentlerinde yazılı danışmanlık ve barınma tedbirleri Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve yerel yönetimler,

b) (b) bendinde yazılı eğitim tedbiri Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,

c) (c) bendinde yazılı bakım tedbiri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu,

d) (d) bendinde yazılı sağlık tedbiri Sağlık Bakanlığı,
Tarafından yerine getirilir.

(2) Bakım ve barınma tedbirlerinin yerine getirilmesi sırasında ihtiyaç duyulan kolluk hizmetlerinin yerine getirilmesi, çocukların rehabilitasyonu, eğitimi ve diğer bakanlıkların görev alanına giren diğer hususlarla ilgili olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yapılan her türlü yardım ve destek talepleri Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, ilgili diğer bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından geciktirilmeksizin yerine getirilir.

(3) Bu tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumların koordinasyonu Adalet Bakanlığınca sağlanır.

Kadrolar

MADDE 46. — (1) Bu Kanun gereğince kurulacak mahkemelerin kuruluş ve çalışmaları için gerekli sınıflardan yeteri kadar kadro temin edilir.

Yönetmelik

MADDE 47. — (1) Bu Kanunun 5 ve 10 uncu maddelerinin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar, Adalet Bakanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından müştereken, diğer maddelerin uygulanmasına ilişkin usûl ve esaslar ise Adalet Bakanlığı tarafından altı ay içinde çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenir.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 48. — (1) 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

(2) Mevzuatta, yürürlükten kaldırılan 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanuna yapılan yollamalar, bu Kanunun ilgili hükümlerine yapılmış sayılır.

GEÇİCİ MADDE 1. — (1) 2253 sayılı Kanun gereğince kurulan çocuk mahkemelerinde derdest bulunan ve bu Kanun ile kurulan çocuk mahkemesinin görevine giren dava ve işler, bu mahkemeler faaliyete geçtiğinde çocuk mahkemesine devredilir.

(2) Genel ceza mahkemelerinde görülmekte olan ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte onsekiz yaşını doldurmuş olan sanıklar hakkındaki dava ve işler çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerine devredilmez.

(3) Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri bulunmayan yerlerde, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar çocuklar tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturmalar Cumhuriyet başsavcılığı ve görevli mahkemelerce bu Kanun hükümlerine göre yapılır.

(4) Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde, bu mahkeme kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararları görevli aile veya asliye hukuk mahkemelerince alınır.

(5) Adalet Bakanlığının koordinatörlüğünde ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar bu Kanunun yürürlüğü tarihinden itibaren altı ay içinde koruyucu ve destekleyici tedbirleri yerine getirmek üzere gerekli tedbirleri alır. Ayrıca, ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar bu amaçla sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine gidebilirler.

Yürürlük

MADDE 49. — (1) Bu Kanunun;

a) Suça sürüklenen ve hakkında bakım tedbiri uygulanan çocuklar hakkında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yerine getirilecek hizmetlere

ilişkin hükümler ile 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra,

b) 37 nci maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi ile 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi yayımı tarihinden itibaren bir yıl sonra,

c) Diğer hükümleri yayımı tarihinde,
Yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 50. — (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.
14 Temmuz 2005

ÖZGEÇMİŞ

01/01/1981 tarihi, Aydın ili Çine ilçesi doğumluyum. İlk, orta ve lise eğitimimi Çine ilçesinde tamamladım. 2002 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik bölümünden mezun oldum. 2001 yılından itibaren Sağlık Bakanlığı bünyesinde Hemşire olarak görev yapmakta iken, 2012 yılından itibaren Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Denizli İl Müdürlüğünde İl Müdür Yardımcısı olarak çalışmaktayım.

Özel ilgi alanlarım; doğa yürüyüşleri yapmak ve kitap okumaktır.

Evli ve bir kız çocuk annesiyim.

Saliha KOÇOĞLU